
ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ
კავკასიის რეგიონალურ ბიუროში
20 ივნისს გამართული საჯარო დისკუსია
თემაზე:

**“პოლიტიკა და რელიგია:
დესეკულარიზაციის ტენდენცია”**

ძირითადი მომხსენებლები:

რუსუდან გოცირიძე - საქართველოს
ევანგელურ-ბაპტისტური ეკლესიის
ეპისკოპოსი

ნიკოლოზ ლალიაშვილი - საქართველოს
პარლამენტის წევრი, ქრისტიან-
დემოკრატი

გიორგი მაისურაძე - ფილოსოფოსი,
ლიტერატურის და კულტურის
კვლევითი ცენტრი, ბერლინი

რატი ამაღლობელი - პოეტი

მოდერატორი: გოგი გვახარია

გოგი გვახარია - დღევანდელი დისკუსიის იდეა დაიბადა მას მერე, რაც ქრისტიანულ-დემოკრატიული პარტია გამოვიდა საკონსტიტუციო ცვლილებების ინიციატივით. ეს ცვლილებები ეხებოდა სწორედ იმ თემას, რომელზეც დღეს ვსაუბრობთ. მას შემდეგ ერთი თვე გავიდა და დესეკულარიზაციის ტენდენცია გარკვეული თვალსაზრისით გამძაფრდა. მხედველობაში მაქვს ბაგრატის ტაძრის გარშემო მომხდარი ამბები, პატრიარქის ბრძანება, ბატონ შაშკინის ინტერვიუ, რომელმაც ასევე გამოიწვია დისკუსია საზოგადოებაში. დღეს ალბათ ყველა ამ თემაზე ვისაუბრებთ.

რადგან ამ ცვლილებების ინიციატორი ქრისტიანულ-დემოკრატიული პარტია იყო, სიტყვას ბატონ ნიკას გადავცემ. იქნებ განგვიმარტოს, რა აქვს მხედველობაში პარტიას, რა იდეებით გამოდის.

ნიკოლოზ ლალიაშვილი - არ მეგონა, თუ ჩვენი პარტიის საკონსტიტუციო ინიციატივა იქნებოდა დღეს განხილვის მთავარი საგანი. მინდა ჩემი პოზიცია გითხრათ თავად ამ ტერმინებთან დაკავშირებით. საქართველოში დესეკულარიზაციის პროცესი არ მიმდინარეობს იმ მარტივი მიზეზით, რომ არ შეიძლება მოხდეს იმის დესეკულარიზაცია, რისი სეკულარიზაციაც არ მომხდარა. მოდით, ჯერ დავფიქრდეთ ამ ტერმინზე. არ არის ეს მარტივი ტერმინი. საკმაოდ გადღაბნილია მისი მნიშვნელობები და განმარტებები. მე პირადად ვფიქრობ, რომ არსებულ უამრავ კონცეფციას შორის, რომელიც განმარტავს ტერმინს “სეკულარიზაცია”, ყველაზე რაციონალურია ის კონცეფცია, რომელიც სეკულარიზაციაში გულისხმობს კონკრეტულ საზოგადოებაში მორწმუნეთა რაოდენობის შემცირებას. ბუნებრივია, არ შეიძლება ლაპარაკი იყოს სეკულარიზაციაზე იქ, სადაც არიან მორწმუნე ადამიანები, თუნდაც უკვე მომხდარი იყოს რელიგიის პრივატიზაცია, როცა რელიგია ხდება თითოეული ადამიანის პირადი საქმე და არა კოლექტივის არსებობის აუცილებელი პირობა.

მიჩიგანის უნივერსიტეტის მკვლევარის და მეცნიერის რონალდ ინგლჰარდტის კოლოსალური კვლევის მიხედვით, რომელსაც საფუძვლად დაედო ძალიან დიდი რაოდენობის ფაქტობრივი მასალა, საქართველო უფრო წინ არის სეკულარულ-რაციონალისტური ღირებულებებისკენ, ვიდრე ამერიკის შეერთებული შტატები და ერთ დონეზეა კანადასა და ესპანეთთან.

თუ სეკულარიზმში კონსტიტუციაში იმ ჩანაწერს ვგულისხმობთ, რომ სახელმწიფო და რელიგია ერთმანეთისგან გაყოფილია და ერთმანეთის საქმეებში არ ერევა, მაშინ რა თქმა უნდა, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ საქართველო სეკულარული სახელმწიფოა. 1921წლის კონსტიტუციამ ეს ძალიან მკაფიოდ აჩვენა. მაგრამ იმ პერიოდშიც კი, როდესაც საქართველომ დამოუკიდებლობა მოიპოვა და ხელისუფლებაში ცალსახად სოციალ-დემოკრატები მოვიდნენ, ძალიან აქტიური თანამშრომლობა იყო რელიგიურ ინსტიტუტებთან, ეკლესიასთან. შეგახსენებთ, როდესაც აფხაზეთში 1919 წელს დროებით გამოცხადდა სოციალისტური რესპუბლიკა, რამხელა როლი ითამაშა მართლმადიდებელმა ეკლესიამ, გენერალ მაზნიაშვილის და მაშინდელი ეპისკოპოსის ამბროსი ხელაიას თანამშრომლობამ. მერე ამბროსი ხელაია უკვე კათალიკოს-პატრიარქი გახდა. ეს ყველაფერი ნათლად მეტყველებს იმაზე, რომ ფურცელზე კი ეწერა, მაგრამ

რეალურად მაინც რელიგია და ეკლესია საზოგადოებრივი ცხოვრების ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს კომპონენტად რჩებოდა.

საბჭოთა პერიოდში შეიძლება ვილაპარაკოთ სეკულარიზაციაზე, პირდაპირ ხდებოდა იერიში სამღვდულოებაზე, რელიგიაზე, ეკლესიაზე. პოსტსაბჭოთა საქართველოშიც, საბჭოთა კავშირის დანგრევისთანავე შეიძლება ითქვას, რომ მომენტალურად დაიწყო ეროვნული მოძრაობა და მან ისევ შემოიტანა რელიგია საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. მნიშვნელობა არა აქვს იმას, ეკლესია რამდენად ინსტიტუციონალიზებული, რამდენად ძლიერი იყო. ეროვნული მოძრაობის ლიდერები მაშინ საჯაროდ კითხულობდნენ ლოცვებს, მიტინგების უმეტესობა იწყებოდა სიტყვებით “ჩვენთან არს ღმერთი” და ა.შ.

“ვარდების რევოლუციის” შემდეგ დაახლოებით სამი წლის განმავლობაში, მიუხედავად იმისა, რომ მისი ერთ-ერთი ავტორი და დღეს საქართველოს პრეზიდენტი იყო ინიციატორი კონკორდატისა, მართლაც გაძლიერდა სეკულარიზაციის პროცესი. ეკლესიამ ცენტრიდან პერიფერიაზე გადაინაცვლა. ალბათ ყველას გახსოვთ პერიოდი, როდესაც აღარ იყო რელიგიური რიტუალების ტრანსლირებები, ნაკლებად ჩანდა საპატრიარქო. მას არც პოლიტიკაზე და არც სხვა სფეროებზე აღარ ჰქონდა გავლენა. მაგრამ ეს დიდხანს არ გაგრძელდა. 2007 წლის შემდეგ ეს მიდგომები შეიცვალა და რელიგიამ კვლავ დაიკავა ერთ-ერთი ცენტრალური როლი. აუცილებელი გახდა პატრიარქის ფაქტორი საერო ხელისუფლების ლეგიტიმაციისთვის. შეიძლება ვთქვათ, რომ მოხდა ეკლესიის “აპდეითი”, მოხდა შეწყობა არსებულ რეალობასთან. ეკლესიამ გაძლიერა თავისი პოზიციები და მივიღეთ ის, რაც დღეს გვაქვს. კლასიკური, ლეგალისტური გაგებით საქართველო, რა თქმა უნდა სეკულარული სახელმწიფოა, მაგრამ თუ ისევ ინგლხარდტს დავესესხებით, საქართველო არ შეიძლება ჩაითვალოს სეკულარულ საზოგადოებად, იმიტომ რომ ამ საზოგადოებაში არ მომხდარა რელიგიის პრივატიზაცია, მას არ გადაუნაცვლებია პრივატულ სფეროში, არ მოხდარა მისი დიფერენციაცია, სახელმწიფო და ეკლესია გარკვეულ მომენტებში ერწყმის ერთმანეთს, ისევე როგორც რუსეთში ან ლათინური ამერიკის რიგ ქვეყნებში. და რაც ყველაზე მთავარია, არ შემცირებულა მორწმუნეთა რაოდენობა საზოგადოებაში. ამიტომ შეიძლება ვთქვათ, რომ ლაპარაკი არ შეიძლება იყოს დესეკულარიზაციაზე, რელიგიის დაბრუნებაზე, რევანშზე, მის ისევ შემოსვლაზე პერიფერიიდან ცენტრში, იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ არ მომხდარა საზოგადოების სეკულარიზაცია. რონალდ ინგლხარდტის პოზიციებს ვიზიარებ. ეს არის ადამიანი, რომელმაც 70 -იანი წლების ბოლოს შექმნა პოსტმატერიალიზმის კონცეფცია.

დესეკულარიზაციასაც აქვს თავისი პარამეტრები. რომც ჩავთვალოთ, რომ ეს სეკულარული სახელმწიფოა, თუ გადახედავთ, დესეკულარიზაციის ნიშანწყალი არ არსებობს, რადგან არაფერი არ წასულა ცენტრიდან. იგივე პოზიციები აქვს რელიგიას და ეკლესიას, რაც ყოველთვის ჰქონდა.

სწორედ ამ რეალობის გათვალისწინებით გადავწყვიტეთ, რომ სწორი იქნებოდა, თუ კონსტიტუცია ასახავდა იმ ვითარებას, რაც არის დღეს საქართველოში, ჩვენს სახელმწიფოში და მიზანშეწონილად ჩავთვალეთ კონსტიტუციის პრეამბულაში უფლის სახელის მოხსენიება. სიტყვები „ღმერთისა და ერის წინაშე“, ჯერ კიდევ 1995 წელს მიღებულ კონსტიტუციაში გაჩნდა. გადავწყვიტეთ კიდევ უფრო წარმოგვეჩინა

ქრისტიანობის როლი, მიუხედავად იმისა, რომ მე-9 მუხლში ეს არის ნახსენები. ჩვენი ინიციატივით ეს სიტყვები უნდა ავიდეს პრეამბულაში და უნდა გაჩნდეს ასეთი ჩანაწერი: “ქრისტიანული ტრადიციები”, ამაზე დაფუძნებული სახელმწიფო. ჩვენს პარტიაშიც ძნელად მივაღწიეთ შეთანხმებას ამ ფორმულირებასთან დაკავშირებით. პირადად მე მომხრე ვიყავი, უფრო ფართოდ ყოფილიყო ეს ყველაფერი წარმოჩენილი, როგორც არის ეს უნგრეთის ახალ კონსტიტუციაში, რომელიც 2012 წლის 1 იანვრიდან შევიდა ძალაში. იქ მოხსენიებულია მეფე, რომელმაც პირველმა მიიღო ქრისტიანობა და მისი დამსახურებაა, რომ უნგრეთი დღეს არის ცივილიზებული, ქრისტიანული, დემოკრატიული სამყაროს ნაწილი. მე მიხდოდა, რომ ჩვენთანაც ასე ყოფილიყო, მაგრამ ვერ გავიტანე ჩემი პოზიცია. საბოლოოდ შევჯერდით იმ რედაქციაზე, რომელიც მოგახსენეთ.

გოგი გვახარია - ამ ინიციატივას ალბათ შემდეგ კიდევ დავუბრუნდებით. დასაწყისში ამერიკის შეერთებული შტატები ახსენა ბატონმა ნიკამ. მართლაც ძალიან ხშირად მოჰყავთ შეერთებული შტატების მაგალითი. ახლა სიტყვას ვაძლევ ქალბატონ რუსუდან გოცირიძეს. თავისთავად ალბათ არის გარკვეული პროგრესის მანიშნებელი ამ საზოგადოებაში, რომ დღეს შესაძლებელია ქალი მღვდელი იჯდეს აქ და დისკუსიაში მონაწილეობდეს. ეს შეიძლება დესეკულარიზაციას კი არა, სეკულარიზაციას ნიშნავდეს.

რუსუდან გოცირიძე - როდესაც დამიკავშირდნენ და მითხრეს, რომ საუბარი უნდა ყოფილიყო დესეკულარიზაციაზე, ჩემი პირველი რეაქციაც ასეთი იყო, რა დროს დესეკულარიზაციაა, როცა ჯერ სეკულარიზაციის არათუ პროცესი, არამედ მისი ცნებაც კი დღევანდელი საქართველოსთვის ბუნებრივი და გასაგები არ არის. საქმეს ისიც ართულებს, რომ სეკულარიზაციის უნივერსალური ცნება არ არსებობს. თუ არ ვიცით, რას ნიშნავს სეკულარიზაცია, რომელი ფორმის სეკულარიზაციის დესეკულარიზაციაზე უნდა ვისაუბროთ, ესეც ცოტა რთული გასაგებია.

თუკი შევთანხმებით, რომ სეკულარიზაცია ნიშნავს სახელმწიფოსა და რელიგიის გამიჯვნას, არც ეს იქნება ცხადი ცნება, იმიტომ რომ რთული სათქმელია, რას ნიშნავს გამიჯვნა, სად გადის ზღვარი საკრალურსა და სეკულარულს ან მიწიურს შორის. “სეკულარულის” ზუსტი შესატყვისიც კი არა გვაქვს ქართულად. და ზოგადად, როგორ განისაზღვრება, სახელმწიფო ან საზოგადოება არის თუ არა სეკულარული. რა განსაზღვრავს ამას, სახელმწიფო მოწყობა, კანონმდებლობა, ფასეულობები თუ ყოველდღიურობა? თუ ასე მივუდგებით, როგორ ფიქრობთ, არის თუ არა სეკულარული ქვეყანა, სადაც კანონის დონეზე არსებობს სახელმწიფო რელიგია, სადაც ყოველი ახალშობილი ავტომატურად ითვლება ამ სახელმწიფო რელიგიის მიმდევრად და სადაც საზოგადოების წევრების რელიგიური კუთვნილება დოკუმენტურად არის დაფიქსირებული. მიხარია, რომ ეს საქართველოს მოდელს არ შეესაბამება. მაგრამ რამდენადაც უცნაური არ უნდა იყოს, ეს დანიის მოდელია.

არის თუ არა სეკულარული სახელმწიფო, სადაც არსებობს სახელმწიფო რელიგია, ამ რელიგიის მეთაური არის მონარქი, ამ სახელმწიფოს საკანონმდებლო ორგანოში რელიგიის იერარქები სხედან - არც ეს არის სახარბიელო მოდელი და ესეც ერთ-ერთი ევროპული წარმატებული ქვეყნის მოდელია. საუბარია ბრიტანეთზე. არის თუ არა სახელმწიფო სეკულარული, როდესაც არ არსებობს სახელმწიფო რელიგია, როდესაც

ცხადად არის გამიჯნული რელიგიური და სეკულარული სივრცე, როდესაც კანონის დონეზე ყველა რელიგია თანასწორია, როდესაც არც ერთ რელიგიასთან არ არსებობს სახელმწიფოს ფინანსური ან პოლიტიკური გადაჯაჭვულობა, მაგრამ ამავდროულად ამ სახელმწიფოში შეიძლება არსებობდეს ხალხის მხრიდან არაფორმალური დაკვეთა, რომ სახელმწიფოს მეთაური აუცილებლად იყოს კონკრეტული რელიგიის და ხანდახან კონკრეტული დენომინაციის მიმდევარი, ან როდესაც ამ სახელმწიფოს მეთაური სწორედ ღვთის ნებას მოიშველიებს მილიტარისტული მსოფლიო დონის ინტერვენციის განსახორციელებლად. აქ ამერიკის მოდელზეა ლაპარაკი. გამახსენდა, როგორი ვნებთაღელვა იყო ობამას გაპრეზიდენტების დროს, როდესაც ცხადად არ იყო ნათქვამი, რომელი რელიგიის და რომელი დენომინაციის მიმდევარი იყო იგი. ჩემი ამერიკელი კოლეგების ნაწილიც ძალიან შემფოთებული იყო და ამბობდა, როგორ შეიძლებოდა მათი ქვეყნის მეთაური სულაც მუსლიმი ან ათეისტი ყოფილიყო.

ამდენად, იმას, არის თუ არა რომელიმე სახელმწიფო სეკულარული თუ არა, კანონი ვერ განსაზღვრავს. ძნელია იმის თქმა, რომ დანია არ არის სეკულარული სახელმწიფო, როდესაც მისი სტრუქტურა და მოწყობა სრულიად არასახარბიელოა. მახსოვს, როდესაც გასულ ზაფხულს მიღებულ იქნა კანონი რელიგიური ჯგუფების რეგისტრაციასთან დაკავშირებით, სწორედ ამ მოდელებით ხდებოდა აპელირება. საუბარი იყო იმაზე, რატომ უნდა არსებობდეს ჩვენთან ასეთი მოდელი, როდესაც ისეთ წინწასულ და დემოკრატიულ სახელმწიფოებში, როგორც არის დანია და ინგლისი, არსებობს სახელმწიფო რელიგია და სულ სხვა მოწყობა.

ვერც იმას ვიტყვით, რომ თუკი ჩვენს კანონმდებლობაში ცხადად არის გაწერილი, რომ რელიგია და სახელმწიფო გამიჯნულია, ეს რეალურად ასეა. ვერც იმის მომხრე ვიქნები, რომ რაკი რეალურად ასე არ არის, მაშინ ეს კანონმდებლობამაც ასახოს. გამახსენდა ერთი უცნაური ამბავი, როდესაც სვანეთში ბიძაშვილებმა მოკლეს ქალი, რომელზეც ეჭვი ეპარებოდათ, რომ მეუღლეს ღალატობდა. მახსოვს ერთი იურისტის კომენტარი, რომელიც ამბობდა, რომ ეს არ არის კანონდარღვევა და აუცილებელია ადგილობრივი წეს-ჩვეულებები და კულტურა ასახული იყოს კანონმდებლობაში. ჩემთვის ამგვარი ასახვა იქნებოდა იმის ტოლფასი, ვთქვთ, რომ თუკი ქვეყანაში არ არის სეკულარული სიტუაცია და არ არის გამიჯნული სახელმწიფო და რელიგია, ბარემ ეს კანონმდებლობაშიც აისახოს. ჩემი აზრით, ერთი ხელმოსაჭიდი და ჯანსაღი, რაც შეიძლება არსებობდეს ჩვენს ქვეყანაში ამ თვალსაზრისით, არის კანონმდებლობა და იქნებ როგორმე დავეწიოთ მას. იქნებ რეალობა დავაწიოთ კანონს და არა პირიქით, კანონი ჩამოვწიოთ რეალობამდე.

ვერც იმას გავიზიარებ, რომ სეკულარიზმი ათეიზმი და რელიგიის დაკნინებაა ან დესეკულარიზმი მაინცდამაინც სახელმწიფოს ირანიზაციაა. სეკულარიზმის რამდენიმე ვარიანტზეა ლაპარაკი. ერთ-ერთია საფრანგეთის ვარიანტი, როდესაც რელიგია პრივატულ სივრცეშია გადატანილი. თუ გელოცება, ადექი და ილოცე, და ამას საქმე არა აქვს საჯარო სივრცესთან. მაგრამ მიმაჩნია, რომ თუკი ასეთი სეკულარიზმის დესეკულარიზაციაზე იქნება საუბარი, შეიძლება ირანიზაციაზე არ იყოს ლაპარაკი, რადგან როგორც ბაპტისტური ეკლესიის წინამძღოლს, როგორც პროტესტანტს, და ზოგადად, როგორც ამ ქვეყნის შვილს, მიმაჩნია, რომ რელიგია არ არის პრივატული სივრცის საქმე. ერთის მხრივ არის პრივატული, ეს არის პირადი ურთიერთობა ადამიანსა

და ღმერთს შორის, მაგრამ მეორე მხრივ რელიგია თავის თავში მოიაზრებს თემის რელიგიურ პრაქტიკას, თემად ყოფნას. და რაკი არსებობს ადამიანთა ერთობა რელიგიის გარშემო, შესაბამისად, ისინი რაღაც როლს თამაშობენ საზოგადოებაში.

მინდა გითხრათ ჩემი ეკლესიის დამოკიდებულება რელიგიისა და სახელმწიფოს გამიჯვნასთან დაკავშირებით. ბაპტისტური ეკლესია პროტესტანტული ოჯახის წევრია, მაგრამ ის რადიკალური რეფორმაციის შვილია. რადიკალურია იმიტომ, რომ როდესაც ცხადი გახდა, რა ფორმები მიიღო ლუთერისეულმა რეფორმაციამ, მაშინვე წამოვიდა რადიკალური რეფორმაცია და სწორედ ამ ნიშნით. ლუთერის რეფორმაციის წარმატებას დიდად შეუწყო ხელი მისმა დაახლოებამ საერო ხელისუფლებასთან. რადიკალური რეფორმაცია სწორედ ამას დაუპირისპირდა. რამდენადაც პოლიტიკურად და არარელიგიურადაც არ უნდა ჟღერდეს, ერთ-ერთი ფუნდამენტი, რაზეც ბაპტისტური რელიგია დგას, არის სახელმწიფოსა და რელიგიის გამიჯვნა და ადგილობრივი ეკლესიების დამოუკიდებლობა, რაც ასევე რელიგიის, როგორც პოლიტიკური ერთეულის ჩამოყალიბებას ხელს შეუშლის, და მესამე - მორწმუნეთა ნათლობა, რაც თავისთავად რელიგიას პირად საქმედ აცხადებს.

ჩემი ეკლესიის მიდგომა ასეთია, რომ ჩვენ უნდა ვიყოთ სახელმწიფოსთან კრიტიკულ სოლიდარობაში და ამისი მაგალითი რელიგიების ისტორიას ახსოვს. მაგალითად შეიძლება მოვიყვანო მარტინ ლუთერ კინგი, რომელიც თავისი მოღვაწეობით არ ჩაკეტილა პრივატულ სივრცეში, ადამიანისა და ღმერთის ურთიერთობაში და მან ხმა აიმაღლა სოციალურ უსამართლობაზე - ჩემი ეკლესიის მიდგომაც ასეთია. იგივე შეიძლება ითქვას დესმუნ ტუტუზეც, რომელიც თავისი მოღვაწეობით დაუპირისპირდა არსებულ რეჟიმს. იგივე შეიძლება ითქვას განდიზე, როდესაც რელიგიური წინამძღოლი ძალიან სერიოზულ პოლიტიკურ ფიგურად იქცა. ამდენად, თუ დესეკულარიზაციაზეა ლაპარაკი, ეს ირანიზაცია არ უნდა იყოს, არამედ უნდა იყოს რელიგიის არა პრივატულ ჩარჩოებში მოქცევა, არამედ საჯარო სივრცეში გამოტანა, რომ რელიგიამ თავისი წინასწარმეტყველური სიტყვა თქვას იმ საზოგადოებაში, რომლის წევრებიც მისი მიმდევრები არიან.

გოგი გვახარია - ქალბატონი რუსუდანის ეს დასკვნა, დარწმუნებული ვარ, კიდევ ერთი დისკუსიის საბაზი გახდება. ქალბატონი რუსუდანი ამბობს, რომ რელიგია უნდა გამოვიდეს საჯარო სივრცეში. იმიტომ ახლა გიორგის მივცემ სიტყვას, რამდენადაც მისი პოზიცია ვიცი, მას ახლა უკვე ორ ადამიანთან მოუწევს პოლემიკა.

გიორგი მაისურაძე - თუ მართლმადიდებლობის განსაკუთრებულ როლზეა საუბარი საქართველოს ისტორიაში, ამავე ლოგიკით შეგვიძლია საუბარი არმაზის რელიგიის განსაკუთრებულ როლზეც, იმიტომ რომ მინიმუმ 6 -7 საუკუნე, საქართველოს სახელმწიფოს შექმნას დაედო ეს რელიგია საფუძვლად. საერთოდ, რომელიმე კონფესიის “განსაკუთრებული როლი” იმ ტიპის ფორმულა და განსაზღვრება მგონია, რომელიც ისტორიულად არის განპირობებული. საქართველოს არ აურჩევია მართლმადიდებლობა. ის მოხვდა ამ გარემოში და გახდა მართლმადიდებელი სახელმწიფო. ეს იგივე იქნებოდა, ბაგრატიონთა დინასტიის ან ქართველ თავად-აზნაურთა განსაკუთრებული როლი დაგვეკანონებინა კონსტიტუციით. ჩვენ ვაზროვნებთ და ვფიქრობთ გარკვეული

კრიტერიუმებით, ფორმულებით, განსაზღვრულობებით და სამწუხაროდ, არ ვსვამთ შეკითხვას, მართლა ასეა? რაიმე ლოგიკა დევს ასეთ განსაზღვრებაში?

გერმანია რომ ავიღოთ, თუკი რომელიმე კონკრეტულ კონფესიას მართლა განსაკუთრებული როლი მიუძღვის ამ კონკრეტული ნაციის, ერის ცხოვრებაში, ეს ლუთერანული პროტესტანტიზმია. თანამედროვე გერმანული ენა უშუალოდ უკავშირდება პროტესტანტიზმის გავრცელებას გერმანიაში, მაგრამ არავის აზრად არ მოსდის ილაპარაკოს მის განსაკუთრებულ როლზე გერმანული ნაციის ისტორიაში. თავისთავად, ასეთი განსაზღვრება, ასეთი ფორმულა, რომელიც რატომღაც აქსიომურ ჭეშმარიტებად მივიღეთ, აბსურდია და რაციონალურ ლოგიკას არ შეიცავს. შეგვიძლია მისტიკაზე ვილაპარაკოთ და ტრადიციებზე, თუმცა ასევე გაუგებარია, რომელ ტრადიციებზე ვლაპარაკობთ. იმიტომ რომ იმის უმეტესობა, რასაც დღეს ტრადიციად გვთავაზობენ, იქნება ეს ეკლესია თუ პოლიტიკოსები, თუ სხვა, ეს ტრადიციები, თუ ელემენტარული პატიოსნებით დავაკვირდებით, ბოლო 15-20 წლის განმავლობაში შეიქმნა. შეგვიძლია უფრო ღრმადაც წავიდეთ და ქართულ ეროვნულ ტრადიციად გამოვაცხადოთ მარჯვენის მოკვეთა, სისხლის აღება. ესეც ტრადიციებია და მაშინ ამავე ლოგიკით მათაც მოვუფრთხილდეთ.

ძირითად თემას დავუბრუნდები - **პოლიტიკა და რელიგია: დესეკულარიზაციის ტენდენცია**. პატარა კორექტურას შევიტანდი. ჩემი შთაბეჭდილებით საქმე ეხება რესაკრალიზაციას და კონტრსეკულარიზაციას. რესაკრალიზაციის პროცესი საქართველოში დაიწყო 1987 წელს, ილია ჭავჭავაძის წმინდანად შერაცხვით. საქართველოც და მსოფლიოს ქვეყნების აბსოლუტური უმრავლესობა დღეს სეკულარულია. მათ შორის ამერიკაც, სადაც რელიგიას ძალიან დიდი როლი ენიჭება, შვეიცარიაში ძალიან დიდი როლი ენიჭება. არასეკულარული სახელმწიფოებია ირანი, ბირმა, საუდის არაბეთი. ეს იმას ნიშნავს, რომ საკრალური წიგნი ან კანონი სახელმწიფოზე მაღალი ავტორიტეტია. გასამიჯნია ისეთი ლაიცისტური სახელმწიფოები, როგორც არის საფრანგეთი ან თურქეთი, სადაც ძალიან მკაცრად და მკვეთრად არის გამიჯნული სახელმწიფო და რელიგია.

დავუბრუნდები 1987 წელს. რა იყო მანამდე. გადავხედოთ საბჭოთა და წინასაბჭოთა ისტორიასაც. საქართველოში თუ სეკულარიზაციაზე და მის ისტორიაზე შეგვიძლია ვილაპარაკოთ, ეს პროცესი ყველაზე მეტად ილია ჭავჭავაძეს უკავშირდება. საქართველოს სეკულარიზაციის პროცესის ფუძემდებელი ილია ჭავჭავაძეა. საკრალური წესრიგი, დამყარებული ღვთის მიერ ხელდასმულ მეფის იდეაზე და შესაბამისად ამ წესრიგზე, იცვლება ახალი პრინციპით. ეს არის ნაციის, ერის გაჩენა. იმაში, რასაც დღეს ჩვენს ნაციას, ერს ვგულისხმობთ, ერი არის სეკულარული მოვლენა. არ არსებობს პრესეკულარული ერის იდეა. იმ სახით, როგორითაც ქრისტიანობა გაჩნდა, უშუალოდ მისი სახელის მატარებლიდან დაწყებული, პავლე მოციქულით გაგრძელებული, წმინდა მამებად წოდებული ავტორების მიერ, ეს არის უნივერსალური რელიგია, რომელიც არ ცნობს ერს. ის ზეეროვნულია.

ეს იდეა ყველაზე კარგად შემოინახა კათოლიკურმა ეკლესიამ. რატომ ვერ შემოინახა მართლმადიდებლობამ, ეს ცალკე საკითხია და კონკრეტულ ისტორიულ მოვლენებს უკავშირდება და არა იმიტომ, რომ მართლმადიდებლობა სეპარატისტული იყო.

მართლმადიდებლობა იყო ბიზანტიის სახელმწიფოსთან კავშირში გაჩენილი ქრისტიანობის განაკვეთი, რომელიც ასრულებს არსებობას ბიზანტიასთან ერთად, მასთან ერთად ქრება. მის მემკვიდრეობას იბრალებს რუსეთი, მაგრამ ვერ ხორციელდება და სწორედ მისი სეკულარიზმის პირველი ნიშნები, როდესაც ერთი ეთნოსი თავის მისიად იღებს იყო მატარებელი იმისა, რაც არ არის ნაციონალური, რაც არის ზენაციონალური და ტრანსნაციონალური. ბიზანტია არ არის ერთი ეთნოსის სახელმწიფო. ეს არის ბერძნულენოვანი, მაგრამ არა ბერძენი ეთნოსის სახელმწიფო. ნაციის გაჩენა სეკულარიზმის შედეგია. ნაციის აღიარება ნიშნავს სეკულარული წესრიგის ქონას. ამის რესაკრალიზაცია იწყება ილია მეორის გადაწყვეტილებით, ეს იყო ეროვნული მოძრაობის იმდროინდელი ლიდერების სურვილიც, რომ ილია ჭავჭავაძის, სეკულარიზაციის ავტორის საკრალიზაცია მომხდარიყო. ჩემი აზრით, ეს ძალიან ჭკვიანური ნაბიჯი იყო საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის მეთაურის მხრიდან.

საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის მიერ მოხდა სწორედ იმ პიროვნების, იმ სიმბოლური ფიგურის ოკუპაცია, პრივატიზაცია, საკრალიზაცია, რომელიც არის შემქმნელი ქართველი ერის, მამულის ცნების. შეიძლება ვთქვათ, რომ ჩვენი აზროვნება სხვა მიმართულებით წავიდა. შემდეგ ამას ინფლაციური პროცესიც კი მიჰყვა. ადამიანებს დამსახურების მიხედვით აცხადებდნენ წმინდანებად, მაგალითად ექვთიმე თაყაიშვილის წმინდანად შერაცხვა და ა.შ. ანუ ეკლესია საკრალიზაციის რესაკრალიზაციის მეშვეობით იპყრობს იმ სივრცეს, რომელიც მას სეკულარიზაციამ წართვა. სეკულარიზაცია რევოლუციური პროცესი არ ყოფილა. ეს თავისთავად პროცესია. ნაციად ჩამოყალიბების სურვილი თავისთავად უკვე გულისხმობს სეკულარიზაციას, ანუ შუა საუკუნეების ფეოდალური წესრიგიდან გამოსვლას.

რაც შეეხება საბჭოთა ეპოქას, ვიზიარებ იმ თეორიებს და აზრებს, ერთს დავასახელებ, ეს არის მართლმადიდებელი რუსი ფილოსოფოსი ნიკოლაი ბერდიაევი, რომელიც ამბობდა, რომ საბჭოთა სისტემა, სტალინიზმი, ბოლშევიზმი სახეცვლილი მართლმადიდებლობა იყო და ის რუსული მესიანიზმის იდეიდან წარმოიშვა და ჩაენაცვლა მას. ამიტომ გაჩნდა ტერმინი „წითელი ბიზანტინიზმი“. სტალინმა აჩუქა საქართველოს ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიის ავტოკეფალია 1943 წელს, ეს არ უნდა დაგვავიწყდეს. ამ დროს სტალინის მითითებით რუსეთის მართლმადიდებლურმა ეკლესიამ აღიარა საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის ავტოკეფალია და ეს არის სამართლებრივი საფუძველი იმისა, რომ საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესია არის ავტოკეფალური ეკლესია. ეს მოხდა კალისტრატე ცინცაძის პატრიარქობის დროს, რომლის შთამომავალი, რატი ამაღლობელი აქ იმყოფება.

ტერმინი „პოსტსეკულარიზმი“ გაჩნდა სწორედ იმ პროცესებთან დაკავშირებით, რაზეც თქვენ ისაუბრეთ, ქალბატონო რუსუდან. კერძოდ, ამერიკაში, როდესაც უმცროსი ჯორჯ ბუშის პრეზიდენტობის დროს ჩნდება ტენდენციები, რომ მოხდეს მისი პოლიტიკური გადაწყვეტილებების ლეგიტიმაცია ღმერთის სახელით ერაციის სადამ ჰუსეინისაგან გათავისუფლების შესახებ. ამან გროტესკული ხასიათი მიიღო. 90-იანი წლებში, ცივი ომი, იდეოლოგიური კონფლიქტი აღარ არსებობს საბჭოთა და დასავლურ სისტემებს შორის და იწყება სხვა ტიპის, ეთნიკური, რელიგიური თუ კულტურათა დაპირისპირების პერიოდი.

იმგვარი ჩარევა, საკონსტიტუციო ცვლილებების ინიციატივა, რაც ქრისტიანულ-დემოკრატიულმა პარტიამ შემოიტანა, აბსურდულად მიმაჩნია. ეს სახელმწიფოებრიობის, სამართლიანობის პრინციპზე თავდასხმაა, როდესაც პატრიარქი თავისი ინიციატივით გამოდის და აცხადებს, რომ ის ბრძანებს. პატრიარქის ავტორიტეტი ეჭვქვეშ არ დგას. უდიდესი ავტორიტეტია საქართველოში, მაგრამ მისი კომპეტენცია არ არის გამოსცეს ბრძანება და მას დაემორჩილოს სახელმწიფო ინსტიტუცია. როდესაც სახელმწიფო ინსტიტუცია ემორჩილება არასახელმწიფო ინსტიტუციის წარმომადგენლის, რაოდენ დიდი ავტორიტეტიც არ უნდა იყოს ის, მითითებას, ინგრევა სახელმწიფოს სამართლებრივი საფუძველი.

მახსენდება ორი წლის წინანდელი ლამის პარანოიდული ისტორია, როდესაც შეითხზა გეი-აღლუმის შესაძლო ჩატარების ამბავი. პირველყოფილი შამანური რიტუალებივით რომ დადიოდნენ და ლოცვის გაძლიერებით რომ ცდილობდნენ გეი-აღლუმის წარმომადგენლების განდევნას. ასეთი ტიპის აბსურდები ჰომოსექსუალთა მიერ ქვეყნის გასარყვნელად დესანტის გადმოსხმის შესახებ, შესაძლოა, საინტერესოა ეთნოგრაფების და ეთნოფსიქოლოგების თვალსაზრისით, მაგრამ ამ დროს გამოდის ბათუმის თვითმმართველობის წარმომადგენელი და ამბობს, რომ, რა თქმა უნდა, ამას არ დაუშვებენ, რადგან მართლმადიდებლები არიან. ეს არის სამართლებრივი სახელმწიფოს ნგრევის სინდრომი. სახელმწიფო მოხელე ემორჩილება კანონმდებლობას და კონსტიტუციას და არა თავის აღმსარებლობას. როდესაც ხდება სხვადასხვა სფეროების აღრევა, რომლებსა ც ერთმანეთთან კავშირი არა აქვთ, მაშინ სახელმწიფოს სამართლებრივი საფუძველები ინგრევა.

ძალიან დიდი შეცდომა იყო 2002 წელს კონკორდატის შექმნა და ვფიქრობ, ვიდრე ეს კონკორდატი იარსებებს, ჩვენ კიდევ ძალიან ბევრი რთული პრობლემა შეგვექმნება. თავისთავად ასეთი იდეა, რომ საქართველო გამოვაცხადოთ გენეტიკურად მართლმადიდებლების თუ ქართველების ეთნოცენტრისტულ ქვეყნად, ანგრევს საქართველოს მთლიანობას, იმიტომ რომ საქართველო არ არის მხოლოდ მართლმადიდებლების ქვეყანა. თუნდაც 5-10% იყოს არამართლმადიდებელი, თუ გვინდა, რომ ეს მათი სახელმწიფოც იყოს და მათ იგრძნონ თავი საკუთარ სახელმწიფოში, არ შეიძლება უთხრა, რომ ის მეორეხარისხოვანია, იმიტომ რომ შენ უმრავლესობა ხარ, “თემს რაც სწადია, მას იზამს თავის თემობის წესითა” - ეს არის პირველყოფილი აზროვნება და ბევრ უბედურებას მოგვითანს, თუ დროზე არ შევცვლით. თუმცა, დღევანდელ პირობებში ეს რა თქმა უნდა შეუძლებელია, რადგან საქართველოს ეკლესიის ავტორიტეტზე ნადირობა აქვთ გამოცხადებული პოლიტიკურ პარტიებს. ვერ ვიტყვი, რომ მართო ქრისტიან-დემოკრატების სურვილი იყოს ამის გამოცხადება. ასევეა ნაციონალური მოძრაობაც, და სხვა ოპოზიციური პარტიებიც, სოციალ-დემოკრატების ჩათვლით.

გოგი გვახარია - მინდა კითხვით მივმართო რატის. როდესაც გიორგი ამბობს, რომ სამართლებრივი სახელმწიფოს ნგრევა მიმდინარეობს, ბუნებრივია, არ შეიძლება არ დაიბადოს კითხვა, იყო კი ოდესმე საქართველოში სამართლებრივი სახელმწიფო? რისი ნგრევა მიმდინარეობს?

რატი ამალალობელი - იმ გაგებით, რასაც ჩვენ სამართლებრივ სახელმწიფოში ვგულისხმობთ, ჩვენს მეხსიერებაში ალბათ ასეთი სახელმწიფო არ არსებობს. ძალიან

გაგვიჭირდება გიორგი ბრწყინვალესთან მისვლა და იმის რეკონსტრუქცია, რა ხდებოდა მაშინ.

გოგი გვახარია - მაპატიეთ, რომ გაწყვეტინებთ, მაგრამ ბატონ ნიკას აზრს გავაგრძელებ. რისი დესეკულარიზაცია მიმდინარეობს. იცვლება რამე? ვეთანხმები ბატონ ნიკას. რაც იყო, ისევ ის არის. შეიძლება შეიცვალა ფორმა და რაღაცები უფრო აშკარა გახდა, თორემ ცვლილება არა მგონია იყოს ან უარესობისკენ ან უკეთესობისკენ.

რატი ამაღლობელი - პირველი მოტივი იქნება ქრისტიანობის სრული ინფლაცია და როგორც ქრისტიანი ადამიანი ძალიან ვწუხვარ, რაც ქრისტიანობას ემართება საქართველოში, რა ტრაგიკული მდგომარეობის წინაშე ვართ. ქრისტიანობის ძირითადი არსი საქართველოს მოსახლეობის უმრავლესობისთვის, ყოველ ნაბიჯზე დარღვეულია. ძალიან მარტივი გახსენებით შეიძლება შევხვთ იმას, თუ რა არის ქრისტიანობა და როგორ და რად აღიქმება დღეს იგი, როგორ იყიდება დღეს ქრისტიანობა საქართველოში, თანამედროვე პოლიტიკურ ენაზე რომ ვთქვათ. ეს ძალიან მნიშვნელოვანი საკითხია. გიორგიმ ნაციონალიზმი ახსენა და აბსოლუტურად ვეთანხმები, იმიტომ რომ ქრისტიანობა თავისი განვითარების წიაღიდანვე ზენაციონალურია. ის გამორიცხავს სისხლისმიერ კავშირებს, ტომობრივ, თემობრივ კავშირებს. სახარების ძალიან ბევრი იგავი, სიუჟეტი თუ მაცხოვრის სიტყვა ამაზე მეტყველებს. ქრისტიანობა და სახარება გაჯერებულია იმით, რომ ადამიანი უნდა დაეუფლოს ყველაზე მთავარს, საკუთარ თავს და გახდეს ავტონომიური არსება. არა ნაციონალური, არა თუნდაც მხოლოდ წარსულის მემკვიდრეობის წევრი, არამედ პირადად შეეხოს საკუთარ თავს და საკუთარ თავისუფლებაში აღიქვას სამყარო და იქაც არის ქრისტი.

ძალიან საინტერესო და მნიშვნელოვანი თემაა ქრისტიანობისა და ძალაუფლების კავშირი. ნაციონალიზმი, ძალაუფლება და ფული - სახარებაში ამ ყველაფერზე არის საუბარი. ჩვენი პოლიტიკური ისტაბლიშმენტის თუ მთლიანად საზოგადოების მთავარი პრობლემა ქრისტიანობის და სახარების უცოდინრობაა. როდესაც ქრისტიანობის არსზე ვლაპარაკობთ, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ყველა სახელმწიფო და რელიგიური ინსტიტუტიდან ის დევნილია. ის არის სრულ დევნილობაში. იმიტომ რომ ქრისტიანობის ნარჩენი არ არის იქ, სადაც ლაპარაკია ნაციონალიზმზე, სადაც ქრისტიანობა იყიდება, როგორც პოლიტიკური მომავალი, როგორც პოლიტიკური რეიტინგი, ან ეკლესიის მსახურებისგან - როგორც ძალაუფლების სფერო. ვისაც ასეთი სურვილი ჰქონდა თორმეტ მოწაფეთაგან, ვისაც ყულაბა ებარა და ვინც ნაციონალისტურ იდეებს ატარებდა და ქრისტესთან ვერ ახამებდა თავის ინტერესებს, გახსოვთ მისი სახელიც და ისიც, თუ როგორ დაამთავრა მან. მას ერქვა იუდა ისკარიოტელი. ის ნაციონალურ საკითხებზე მაშინდელ იუდაისტურ სასულიერო პირებთან თანამშრომლობდა, ფულსაც იღებდა. სერიოზული ნაციონალური ინტერესები გააჩნდა მაშინდელი მტრის წინააღმდეგ. როგორც დღეს რუსეთს ვახსენებთ, ასეთივე თავზარდამცემი რამ იყო მაშინდელი ისრაელისთვის რომი. მთავარი მტრის ხატი ისრაელში რომი იყო და გახსოვთ ფარისევლების მიერ დასმული მნიშვნელოვანი შეკითხვა, რომელიც ცდილობდა მაცხოვრის კუთხეში დაყენებას, გადაეხადათ თუ არა კეისრისთვის ხარკი. თუ მაცხოვარი იტყოდა, რომ არ გადაეხადათ, ამით მაშინდელი პროტექტორატის წყრომას გამოიწვევდა და სიკვდილით დასჯიდნენ, როგორც რომის წინააღმდეგ მემამბოხეს და თუ იტყოდა, რომ უნდა გადაეხადათ, მაშინდელი

ნაციონალისტების წყრომას დაიმსახურებდა და იგივე შედეგს მიაღწევდნენ. გახსოვთ სრულიად გენიალური პასუხი - კეისარს კეისრისა და ღმერთს - ღმრთისა.

ფული, ძალაუფლება და სისტემა - სამწუხაროდ, რომ ვაკვირდები, ჩვენი რეალობა ეს არის. რაოდენ მორგებულია ერთმანეთთან თანამედროვე პოლიტიკური ისტაბლიშმენტი, ძალაუფლება და ეკლესია. როგორია ჰარმონიაა. ვერ ნახავთ ზღვარს, სად იწყება ბიზნეს ინტერესი, ძალაუფლებრივი პოლიტიკური ინტერესი და სად იწყება ან მთავრდება რელიგიური ინტერესი. ეს არის დიდი ჰიბრიდი, რომლის ნახვაც შეგიძლიათ რომელიმე “კურიერში”, როდესაც მოსალოცად მიდიან ბიზნესმენები, პოლიტიკოსები და მღვდლები. სწორედ ქრისტიანული პოზიციიდან გამომდინარე მიკლავს ეს გულს. მოოქროვილი წმინდა გიორგი დაგვყურებს თავისუფლების მოედანზე. ეს არის საინტერესო მხატვრის, ზურაბ წერეთლის გაკეთებული, რომელსაც ძალიან საინტერესო ცხოვრებისეული ბედი აქვს. მას საბჭოთა კავშირში უამრავი შემოქმედებით-მხატვრული ნაგებობა ჰქონდა აგებული, რომელიც მისივე ცხოვრების განმავლობაში თვალწინ დაესხვრა. თბილისის შემოსასვლელში იყო გიორგიევსკის ტრაქტატი, წმინდა ნინოს ადგილზე უცნაური ბურთი იყო თხუთმეტი რესპუბლიკის დროშებით. აქვე ის ახალ-ახალ შემოქმედებით ნაგებობებს ჩეკავს. ეს იყო ადამიანი ქართული კონიუნქტურის ხელოვნებაში, რომელმაც მიაღწია აპოგეას და საბჭოთა კავშირის დროინდელი ყველა თავისი ნაწარმოები დაენგრა. ახლა აეროპორტთან რომ ძეგლია, ის ენგრევა.

საქართველო უნიკალურია იმიტაც, რომ წმინდა გიორგის ფრესკებსა და ხატებზე არა მარტო გველემპია გამოხატული, არამედ მეფეც. ანუ სისტემის თავი, დიოკლეტეტიანე. წმინდა გიორგი ყოველთვის არის სახე იმისა, თუ როგორ ამარცხებს ადამიანურობა სისტემას, ძალაუფლებას. წმინდა გიორგის ხატში გვაქვს ადამიანის გამარჯვება სისტემაზე, ძალაუფლებაზე, იმაზე, რაც ჭამს, რაც გველემპურია და სტიქიურია ადამიანთან მიმართებაში. ეს არის წმინდა გიორგი, რომელსაც დღეს ყველაზე არასწორად იყენებს სისტემა, სახელმწიფო და იყენებენ ქრისტიანული სახელმწიფოების დიოკლეტეტიანეები, რომლებიც ქმნიან ამა თუ იმ სისტემას.

დღეს, ბუნებრივია, ყველაზე ტრაგიკულია ის, რომ ადამიანები ამ დამახინჯებულ ქრისტიანობასთან ვერ ამყარებენ კავშირს და აქვთ პროტესტი. ისინი, ბუნებრივია, მართლმადიდებლობას და ქრისტიანობას აიგივებენ იმასთან, რასაც ბატონი ნიკა გვთავაზობს ამ კანონპროექტით. ბუნებრივი პროტესტი ჩნდება, იმიტომ რომ არ არის განათლება. ადამიანები, ყველაზე ქრისტიანი ქართველები ყველაზე ნაკლებად რასაც კითხულობენ და იცნობენ, სწორედ ქრისტიანული ლიტერატურაა. ყველაზე ნაკლებად წაკითხული ტექსტი დღეს საქართველოში ალბათ სახარებაა. ბევრჯერ გამიმეორებია ეს ფაქტი, იმიტომ რომ კალისტრატე ცინცაძეს თავის ჩანაწერებში, რომელიც ჩვენთან სახლში ინახება, მოთხრობილი აქვს, რომ 1937 წელს მხოლოდ ორი ადამიანი დაესწრო ეკლესიაში აღდგომას. ამის მიზეზებზე აღარაფერს ვიტყვი. ამ ორი დიდი ქრისტიანული ქვეყნიდან ორი ადამიანი იდგა ლიტანიობაზე. აქედან ერთი 80 წლის ქალი იყო, მეორე - 45 წლის კაცი. ბუნებრივია, ის კაცი წაიყვანეს და დახვრიტეს, მოხუცი ქალი გზაში გარდაიცვალა, ვიდრე დააპატიმრებდნენ. ასე შეხვდა ქრისტიანული საქართველო 1937 წელს აღდგომას.

ეს არის სიმბოლო ჩვენი დამოკიდებულებისა, კონფორმიზმისა, რომელიც გაჯერებულია საქართველოში. ანუ სისტემა ყოველთვის თავშია. წმინდა გიორგის მაგივრად დგას

გველემპი, და კარგად რომ დავაკვირდეთ წმინდა გიორგის ხატს საქართველოში, წმინდა გიორგი იქნება ქვემოთ და გველემპი - ზემოთ. იმიტომ რომ სისტემა ყველას აზის თავზე და ყველა კონფორმულად ცდილობს მოერგოს იმას, რასაც საქართველოში სისტემა ჰქვია. ქრისტიანობა ამ სისტემის დამარცხების ინდივიდუალური გზაა, ხოლო ეკლესია, ანუ ერთობა არის კრებსითი მცდელობა ამ სისტემის დამარცხებისა. ეს არის ინდივიდების ერთობა და არა ნაცრისფერ, დამონებულ ადამიანთა ერთობა. თითოეულ მათგანს აქვს კავშირი უნივერსუმთან. თითოეულ მათგანს უნდა ჰქონდეს კავშირი მაცხოვართან. შესაბამისად ეს უკვე გულისხმობს იმას, რომ ადამიანი არის თავისუფალი, სრულფასოვანი და დამარცხებული აქვს შიში, სისტემა, ძალაუფლება და ის შვიდი მომაკვდინებელი ცოდვა, რომელზე საუბარიც შორს წაგვიყვანს.

მთავარი საკითხი არის განათლებაში, ცოდნაში, თუ რა არის ჩვენი ტრადიცია და ისტორია. გიორგის თქმისა არ იყოს, ხშირად, რაც ჩვენი ტრადიცია გვგონია, ეს არის უახლესი “წეს-ჩვეულებები”, რომელსაც ქრისტიანობად და მართლმადიდებლობად ვასაღებთ. ყველაზე მნიშვნელოვანი ის არის, რომ ერთ-ერთი დიდი გერმანელი თეოლოგი ამბობდა, რომ ქრისტეს ძალაუფლება ჰგავს ბავშვის ძალაუფლებას, ჩვილის ძალაუფლებას, რომელსაც არც კბილები აქვს, არც თმა, ატრიბუტები ეგზისტენციალური ცხოველმყოფელობისა, საუბარიც არ შეუძლია, მაგრამ მის ოთახში ფეხაკრეფით და მოწიწებით შევდივართ. და ეს ფეხაკრეფა ჩვენი არჩევანია. ეს მოწიწება, სიყვარული და პატივისცემა, რომელიც ადამიანს ჩვილისადმი უჩნდება, მისი თავისუფალი არჩევანია. ასეთია სოციალურ სივრცეში ქრისტეს ძალაუფლება. ის ჰგავს ყრმის ძალაუფლებას.

ვფიქრობ, რომ ყველა პოლიტიკურმა პარტიამ და ეკლესიის წარმომადგენლებმაც უნდა გაიხსენონ, თუ როგორია ქრისტეს ძალაუფლება. ის ჰგავს ჩვილის ძალაუფლებას და არა კოლექტიურ პირჯვრისწერას, არა საკანონმდებლო ცვლილებებს, არა ხოტბის შესხმას და ოდას ქრისტიანობის მიმართ, არამედ მოწიწებას, რომელიც სამწუხაროდ დავკარგეთ.

გოგი გვახარია - მე მაინც მგონია, რომ 1937 წელს, როცა ლიტანიობაზე არ წავიდნენ მლოცველები, იმიტომ კი არა, რომ კონფორმისტები იყვნენ, არამედ იმიტომ რომ სიკვდილის ემინოდათ და სიცოცხლის სიყვარული და ჰედონიზმი ძალიან ხშირად ქართულ კულტურაში უპირისპირდება იმას, რასაც რელიგიურობა ჰქვია და საერთოდ, მე თუ მკითხავთ, საერთოდ არ არის ჩვენი კულტურა რელიგიური კულტურა. ის რაც ხდებოდა და ხდება დღეს, უფრო თეატრია და თუ რატომ არის თეატრალურობისკენ მიდრეკილება ერშიც და ბერშიც, ქართულ საზოგადოებაში, პოლიტიკაშიც. ჩემი აზრით, ეს კონსტიტუციური ცვლილებაც თეატრალურობაა. ეს ინიციატივაც თეატრია და რაც ყველაზე უფრო სერიოზული და პრობლემატურია ჩემი აზრით, ის არის, რომ ეკლესია ქართულ საზოგადოებას სთავაზობს იმას, რასაც ვერავინ, ვერც პოლიტიკოსები, ვერც ხელოვნების მოღვაწეები და ვერც თეატრი, სამწუხაროდ, ვერ აძლევს ქართულ საზოგადოებას.

ამიტომ საინტერესოა, ამაზეც ვიმსჯელოთ, თუ რას აძლევს და რას ვერ ვაძლევთ ჩვენ. ანუ რას ვერ აძლევს ერი და რას აძლევს ბერი. მეორე ასევე მნიშვნელოვანი საკითხი ალბათ არის ის, რომ ქალბატონმა რუსუდანმა გაიხსენა დანიის და ინგლისის მაგალითები, ამ მხრივ ძალიან საინტერესო დისკუსია შეიძლება გამართულიყო ბატონ ნიკასა და ქალბატონ რუსუდანს შორის, იმიტომ რომ ბატონმა ნიკამ თქვა, და მე მგონი ეს

არის სრულიად ლეგიტიმური აზრი, რომ ქართული საზოგადოება და ის მოთხოვნები, რომლებიც არის ქართულ საზოგადოებაში, არ შეესაბამება კონსტიტუციას, და რატომ არ უნდა იყოს ჰარმონია.

გიორგი მაისურაძე - ორიოდ სიტყვით დავამატებ კონსტიტუციურ ცვლილებებთან დაკავშირებით. ყველამ ვიცით ცნება “ინტერტექსტი”. არსებობს რაღაც ტექსტი, ქრისტიან-დემოკრატთა ინიციატივა ცვლილებებთან დაკავშირებით. გავიხსენოთ, რას გვაგონებს ეს, რომელ კონსტიტუციაში იყო ჰომოსექსუალობა კანონით აკრძალული. ვინ შემოიტანა 1934 წელს? სტალინმა. სად იყო ერთ და განსაკუთრებულ ორგანიზაციაზე და მის მონოპოლიაზე ლაპარაკი, ეს იყო საბჭოთა კავშირის კონსტიტუციის მე-6 მუხლი, კომპარტიის ერთადერთობის და განსაკუთრებულობის შესახებ. თქვენი მოთხოვნა რეალურად არის სტალინიზმთან დაბრუნება, მისი რეანიმაცია. ეს, მართლმადიდებლურ და ქართულ ტრადიციებთან დაბრუნება კი არა, საბჭოთა აღლუმების ფორმებთან დაბრუნებაა. ქართული ტრადიცია არ ყოფილა 13 ნოემბრის მარში წმინდანთა დღეების აღსანიშნავად. ეს ცოტა სხვა ასოციაციებს იწვევს არა შუა საუკუნეების ისტორიიდან, არამედ მე-20 საუკუნის საბჭოთა საქართველოს ისტორიიდან. იმ ტიპის ჩანაცვლებაა, როგორც თავის დროზე ქრისტიანობა ჩაენაცვლა წარმართულ დღესასწაულებს.

ნიკოლოზ ლალიაშვილი - რაც შეეხება ინტერტექსტს, რა თქმა უნდა შეგვიძლია ეს მეთოდოლოგია ავიღოთ. მაგრამ ჩვენ ხომ თავისუფალნი ვართ ჩვენს ასოციაციებში. რა თქმა უნდა, შესაძლებელია ამ ასოციაციური პარალელის გაჩენა, რაზეც ბატონმა გიორგიმ ისაუბრა, მაგრამ მე შემიძლია გითხრა, რომ ის ინიციატივა, რაზეც ჩვენ ვსაუბრობდით, რომელიც მიზნად ისახავს კონსტიტუციის პრეამბულაში, სადაც უკვე არსებობს სიტყვები “ღვთისა და ერის წინაშე”, ასეთი ტერმინის გაჩენას, “სახელმწიფო, რომელიც იქნება ქრისტიანულ ტრადიციებზე დამყარებული”, ბევრად უფრო შერბილებული ვარიანტია იმასთან შედარებით, რისი გატანაც ვერ მოვახერხებ. ბევრად უფრო შერბილებული ვარიანტი ირლანდიის კონსტიტუციასთან შედარებითაც, რომელიც იწყება წმინდა სამების მოხსენიებით და რომლის პრეამბულაში წერია, რომ “ჩვენი წინაპრები, რომლებიც გაძლიერებულები იყვნენ იესო ქრისტეს მიერ, წმინდა სამების მიერ, რომლებმაც დღემდე მოიტანეს ერი” და ა.შ.

გოგი გვახარია - ირლანდიაში ერთსქესიანი ქორწინებაც არის დაკანონებული, მაშინ ჩვენც დავაკანონოთ.

ნიკოლოზ ლალიაშვილი - რაც შეეხება ჰომოსექსუალობას, ჩვენი ინიციატივა, ეტყობა არ არის სწორად წაკითხული. ის არ ითვალისწინებს ჰომოსექსუალობის აკრძალვას, საერთოდ რაიმეს აკრძალვას. შეიძლება ითქვას, რომ აბსოლუტური “ქოფი-ფეისთია” ევროკავშირის წევრი არაერთი დემოკრატიული ქვეყნის კონსტიტუციიდან, სადაც ნათქვამია, რომ სახელმწიფო აღიარებს მხოლოდ ქალისა და მამაკაცის ქორწინებას. ამაში ვერაფერს ვხედავ რეტროგრადულს და დაკავშირებულს სტალინიზმთან.

რუსუდან გოცირიძე - ევროპული კანონები, რომლებზეც ვცდილობ აპელირება მოვახდინოთ, ძალიან დიდი ხნის წინ არის მიღებული. ევროპის ქვეყნები კანონის მიღებასთან ძალიან ფრთხილები არიან და ჩვენსავით იოლად არ ეკიდებიან ცვლილებებს. ამას ძალიან ხანგრძლივი პროცესები უძღვის წინ. ამდენად ყველა ის

ფასეულობა, რაც არსებობს ევროპულ ქვეყნებში და რომელიც სახარბილოდ მიგვაჩნია, არის ბუნებრივი პროცესი, რომელიც საზოგადოებამ გაიარა. და საზოგადოების ფასეულობები გაცილებით უსწრებს იმ კანონმდებლობას, რომელიც მათ აქვთ.

სამწუხაროდ, ჩვენს შემთხვევაში პირუკუა. ბუნებრივი პროცესები, რაც საზოგადოებაში არის, მათი შესაბამის კანონები რომ გვქონდეს, ყველანი უნდა გავრბოდეთ აქედან. ჩვენი ხალხის მოთხოვნილება სულაც არ არის დემოკრატიული ფასეულობები, და მაშინ უნდა გვქონდეს სრულიად სხვა სახის ქვეყანა. სამწუხაროდ იგივე შეიძლება ვთქვა ქრისტიანობასთან დაკავშირებითაც. ჩვენს ქვეყანაში ქრისტიანები ლომებისთვის არავის უჭმევია. ჩვენს ქვეყანაში ერთ-ერთი პირველი ქრისტიანული ოჯახი იყო სამეფო ოჯახი. ამდენად, ქრისტიანობა, ბუნებრივად, ადამიანებიდან, მათი ღმერთთან პირდაპირი კონტაქტიდან კი არ მოვიდა, არამედ ეს იყო პოლიტიკური გადაწყვეტილება ჩვენი ქვეყნისა, გაეხედა დასავლეთისკენ თუ დასავლეთისკენ. რეფორმაციას ვერ დაველოდებით ჩვენი ქვეყნის ქრისტიანულ ცხოვრებაში, იმიტომ რომ მე-4 საუკუნის დასაწყისიდან კი ვითვლით ჩვენი ქვეყნის ქრისტიანობას, მაგრამ სამწუხაროდ ეს არის ძალიან ზედაპირული აპკი, რომელიც გადაკრული აქვს ჩვენს ქვეყანას და შიგნიდან არ მომხდარა. თუკი გვენდობება, რომ ყველაფერი ბუნებრივად მოხდეს, უნდა დავანგრიოთ ყველაფერი, გამოქვაბულებიდან უნდა დავიწყოთ და უნდა დავიცადოთ, როდის მოვძწივდებით იქამდე, რომ ვიყოთ ნორმალური ადამიანები. არადა სამყარო წინ მიდის.

ოთარ ზოიძე, ნოტარიუსი - აღმსარებლობით მართლმადიდებელი ვარ და ამას იმიტომ ვამბობ, რომ ჩემი მოსაზრებები, ცხადია, ამით არის განპირობებული. მაღლობა ფონდს და მომხსენებლებს საინტერესო დისკუსიისათვის, მიუხედავად იმისა, რომ ბევრი მათგანის მოსაზრებას არ ვიზიარებ და მცდარი პოსტულატი მგონია.

გოგი გვახარია და დაიწყო და გიორგი მაისურაძემ გააგრძელა ბაგრატის ტაძრის თემა. მაგრამ მისი განცხადება, რომ პატრიარქის ბრძანება ბაგრატის ტაძართან დაკავშირებით, დესეკულარიზაციის გამოხატულებაა, უსაფუძვლოა. იმიტომ რომ ბაგრატის ტაძარი, ისევე როგორც ყველა სხვა ეკლესია მთელ საქართველოში, ნანგრევები, კონსტიტუციური შეთანხმებით, გამოცხადებულია ეკლესიის საკუთრებად. სახელმწიფო ამას აღიარებს. მესაკუთრემ და მისმა ოფიციალურმა წარმომადგენელმა, რომელსაც ცნობს სახელმწიფო, განაცხადა, რომ ის ჩარევები, რაც ხდება ბაგრატის ტაძარში, არ შეესაბამება იმ შეთანხმებას, რომელიც არის დამტკიცებული სახელმწიფოს და ეკლესიის მიერ. ბუნებრივია, მესაკუთრემ მოითხოვა ამის შეწყვეტა. ბრძანება არცერთი ნორმატიული აქტით, არც სჯულის კანონით და არც სახელმწიფოს აქტით არ არის აკრძალული. არა აქვს მნიშვნელობა პატრიარქის ბრძანებას რა ერქმევა, ბრძანება, განჩინება თუ ლოცვა-კურთხევა, ეს პატრიარქზეა დამოკიდებული, მთავარია, რომ ეს აქტი გამოიცა, როგორც მესაკუთრისა. როგორც ნებისმიერ კერძო მესაკუთრეს შეუძლია ხელოსანი გააჩეროს თავის სახლში რემონტის დროს და გაუშვას, ზუსტად ასეა. ასე რომ ეს დესეკულარიზაციის პროცესის გამოხატულება კი არა, მესაკუთრის აქტია.

რაც შეეხება სეკულარიზაციის და დესეკულარიზაციის პროცესს, ექვიც კი გამოითქვა, საქართველო არის თუ არა სეკულარული სახელმწიფო. სამწუხაროდ, არის და ეს პროცესი ღრმად არის წასული და ის საბჭოთა პერიოდამდე დიდი ხნით ადრე დაიწყო. ქართველების გაუცხოება ქრისტიანული მსოფლმხედველობისგან შეიძლება რუსეთთან

შეერთების შემდეგ დაიწყო. ეს პროცესი დღემდე არ შეჩერებულა. მოხდა ფსევდომორფოზა და არა მეტამორფოზა. არა შინაგანი გაქრისტიანება, შინაგანი დაბრუნება ქრისტიანთან, არამედ გარეგნულ, რიტუალურ დონეზე დაბრუნება. ამ თვალსაზრისით ვიზიარებ რატის სულისკვეთებას.

საქართველოში ხშირად ქრისტიანობა არის ქრისტეს გარეშე. ამიტომ იქ, სადაც არ არის ქრისტიანული ფასეულობებით ცხოვრება, შეუძლებელია დესეკულარიზაციის პროცესის დაწყება.

ყველაზე მნიშვნელოვანი საკითხია მსოფლმხედველობრივი სეკულარიზაცია და დესეკულარიზაცია. ეს პროცესები ცნობიერებაში იწყება. თუ არ დაიწყო ქრისტიანული ფასეულობებით ცხოვრება, დესეკულარიზაციის პროცესი შეუძლებელი იქნება. სამწუხაროდ საქართველოში ეს პროცესი არ ჩანს.

რაც შეეხება ინსტიტუციურ სეკულარიზაციას, ეს არის ის სეკულარიზაცია, რომელიც ჩემთვის, როგორც მართლმადიდებლისთვის მისაღებია. პირიქით, აბსოლუტურად მიუღებელია სახელმწიფო სტრუქტურებში აღრევა. ამიტომ არის მიუღებელი პროტესტანტული მოდელები დანიაში, შვედეთში, ინგლისში.

ეკლესიის განსაკუთრებული სტატუსის თემა არ არის ხელწამოსაკრავი, პირიქით, ეს არის აპრობირებული ევროპის დემოკრატიულ ქვეყნებში. კონკორდატების სისტემა არსებობს იტალიაში, ესპანეთში, კათოლიკურ სამყაროში. და ეს არის მათი ისტორიის ბუნებრივი განვითარების შედეგი. მაგრამ ეს არ ნიშნავს რომელიმე რელიგიური აღმსარებლობის დისკრიმინაციას. შემძლია მოვიტანო ევროსასამართლოს გადაწყვეტილება, სადაც მკაფიოდ წერია, რომ ბუნებრივად განსხვავებულ მდგომარეობაში არსებული ინსტიტუციისადმი ერთგვაროვანი დამოკიდებულება არის სწორედ დისკრიმინაციული ამ სუბიექტის მიმართ. კიდევ ბევრი საკამათო თემაა.

რევაზ კარანაძე, პოლიტიკურ მეცნიერებათა სტუდენტი - მივმართავ ბატონ ნიკას და ქალბატონ რუსუდანს. ბრიტანეთი და დანია ახსენეთ, მაგრამ ხომ არ არის განსხვავება სამოქალაქო კულტურაში? ბატონ ნიკას მინდა ვკითხო ინგლხარდტის კვლევასთან დაკავშირებით, რომელიც ჩატარდა 2004 წელს, და საქართველო მოდერნიზაციის მხრივ მასში საკმაოდ იყო დაკნინებული.

ბატონო გიორგი, როგორ მიგაჩნიათ, სოციალური მოდერნიზაციის მხრივ უკან მიდის საქართველო თუ პირიქით?

ვახუშტი მენაბდე, ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის თანამშრომელი - ბატონო ნიკა, თქვენი პროექტის მიხედვით, პრეამბულაში უნდა ჩაიწეროს არა მარტო “ღვთისა..” სხვათა შორის ეს სიტყვები გაჩნდა არა 1995 წლის კონსტიტუციაში, არამედ უახლეს ცვლილებებში ჩაიწერა, არამედ ისიც, რომ ქრისტიანულ ტრადიციებს ეყრდნობა. პრეამბულაში ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს თითოეულ სიტყვას. არ მესმის, რას გვამღევეს ჩანაწერი “ღვთის წინაშე ვფიცავთ” სახელმწიფოებრივი ან კონსტიტუციონალისტური თვალსაზრისით, რა მატერიალურ გამოხატულებას პოვებს ეს თითოეული ჩვენგანის ცხოვრებაზე. ან თქვენი ინიციატივის დამტკიცების შემთხვევაში

რას მოგვცემს სიტყვები “ქრისტიანულ ტრადიციებს ეყრდნობა”. რას შემოიტანს ეს ჩვენს სამართლებრივ და სოციალურ ცხოვრებაში?

რაც შეეხება ევროსასამართლოს ინტერპრეტაციას, რა თქმა უნდა არსებითად განსხვავებულებს არსებითად განსხვავებულად უნდა მოვეპყრათ, მაგრამ როდესაც ევროსასამართლო ამაზე საუბრობს, იმას არ გულისხმობს, რომ უმრავლესობის დენომინაციას უფრო მეტი უფლება უნდა მივცეთ და სხვას - ნაკლები. ევროპის სასამართლო ამბობს, რომ სახელმწიფო რელიგია არ არის დისკრიმინაცია, თუმცა არ ამბობს, რომ არსებითად განსხვავებულად მოპყრობა იმას ნიშნავს, რომ ვინც ძლიერია, მეტი უფლება უნდა მივცეთ და სუსტს - ნაკლები.

დავით არაბიძე, განათლების ეროვნული კავშირი - ბატონმა პოეტმა თქვა, რომ 1937 წელს მოსახლეობა კონფორმისტული იყო. მაგრამ იმავე წელს საბჭოთა კავშირში ჩატარდა მოსახლეობის აღწერა და უმრავლესობამ გრაფაში, “ხართ თუ არა მორწმუნე”, მიუთითა, “ვარ მორწმუნე”. ეს ძალიან მნიშვნელოვანია. ასე რომ ნუ ვიტყვით, რომ მაშინ ხალხი კონფორმისტული იყო. იყვნენ მეზრძოლი ადამიანებიც.

აჩიკო მამისაშვილი - მაინტერესებს, როდესაც ვლაპარაკობთ “მახინჯ” ქრისტიანობაზე, რომელიც ასე მასიურადაა გავრცელებული საქართველოში, ვის ეკისრება ამაზე პასუხისმგებლობა? ჩემი აზრით საპატრიარქოს და პატრიარქს.

რატი ამაღლობელი - პირველ ყოვლისა ინსტიტუციას.

გოგი გვახარია - ახლა გამოდის, რომ ჩვენი პრობლემა ის არის, რომ კარგი ქრისტიანობა არა გვაქვს? ეს რატის პოზიცია იყო, მაგრამ დარბაზმაც აიტაცა.

არჩილ თალაკვაძე, USAID-ის დემოკრატიული ჩართულობის ცენტრები - შევითხვა მაქვს ბატონ გიორგისთან და ბატონ რატისთან. ბატონმა გიორგიმ ძალიან საინტერესო მომენტი წარმოაჩინა, როდესაც “ეკლესიამ მოახდინა ილია ჭავჭავაძის მიტაცება, პრივატიზება”. ეს მე მაფიქრებინებს, რომ ეკლესიის, როგორც ინსტიტუტის მობილობა იმ პერიოდში საკმაოდ მაღალი იყო და მან პირველმა გამოიყენა შანსი. საინტერესო იქნებოდა თქვენი მოსაზრება, დღეს არსებულ ინსტიტუტთაგან რომელია ყველაზე მობილური, კონკურენტუნარიანი.

გოგი გვახარია - არსებობს კარგი გამოკვლევები, სადაც ეს ჩანს.

დავით იაკობიძე - კონკორდატი იმან გააჩინა, რომ ის, რაც კონსტიტუციაში ეწერა, არასაკმარისად მივიჩნიეთ. გაჩნდა აუცილებლობა, ეკლესიას დაედო ხელშეკრულება აღმასრულებელ ხელისუფლებასთან. მერე ვიღაცებმა ის აქციეს კონკორდატად. როგორც ვატყობ, ახლაც არის ჯგუფები, რომელსაც არ უნდათ არსებობდეს ნორმალური, იურიდიული ნორმა ეკლესიასთან დაკავშირებით. ამის შემდეგ ვილაპარაკოთ იმაზე, რა როლი ექნება მართლმადიდებლობას, რამდენად იქნება ის ათვისებული ჩვენს მიერ როგორც ღრმა ფილოსოფიური მიმართულება თუ სხვა.

მივესალმები ამ ინიციატივას, იმიტომ რომ რაღაც ჩანაწერი აუცილებლად უნდა იყოს რელიგიასთან დაკავშირებით. ნიკოლო კუზანელი თვითმსგავსებაზე საუბრობს. თუ ქართველებს უნდათ, რომ თავის თავის მსგავსნი იყვნენ განვითარებაში, მაშინ აუცილებლად გვესაჭიროება ასეთი აქტივობა იურიდიული ნორმის სახით. ამიტომ მივესალმები ქალბატონ გოცირიძის მოსაზრებას. როგორ შეიძლება რელიგია დააყენოს სოციალური გარემოს გარეშე და რომელიმე კონფესიას არ ჰქონდეს საკუთარი უფლებები, რომლებიც გამოხატული იქნება გარკვეული ნორმებით? ამის შემდეგ რას დაარღვევს რელიგია და ვის შეებრძოლება, ამას სხვები მიხედავენ. ამისთვის არსებობს შრომის დანაწილება.

ალექსანდრე წერეთელი - ხომ არ გვეჩვენება, რომ თანამედროვე საზოგადოებაში, 21-ე საუკუნეში ინსტიტუციები არ უნდა უკვეთავდნენ პოლიტიკურ პარტიებს, რა უნდა ან რა არ უნდა საზოგადოებას და ის თავად უნდა ახდენდეს იმის დაკვეთას, რაც მას სჭირდება. ითქვას, რომ ჩვენი კონსტიტუცია არ არის მორგებული საზოგადოების მოთხოვნაზე, მაგრამ უკვეთავს თუ არა საზოგადოება და ორგანიზებული ჯგუფები მოთხოვნას? და ამ ორგანიზებულ ჯგუფებში რომელი უფრო ძლიერია და რომლის აზრია გასათვალისწინებელი, ამას რატომ წყვეტს პოლიტიკური პარტია?

პაატა საბელაშვილი - ქრისტიან-დემოკრატების საკონსტიტუციო ინიციატივას კავშირი არა აქვს არც კონსტიტუციურობის ცნებასთან, არც რელიგიურობასთან. იმიტომ რომ მათ თავად მშვენივრად იციან, რომ ის პათოსი, რომლითაც უნდათ ამ ცვლილებების შეტანა, ანტიკონსტიტუციურია. ასევე იციან ის, რომ ამ ცვლილებების გატანის თეორიული შანსიც კი არა აქვთ. ამას იმიტომ აკეთებენ, რომ მედიის ყურადღება მიიპყრონ წინასაარჩევნო ბრძოლაში. მაგრამ მინდა მათ მოვუწოდო, რომ ვინც ყველაზე აგრესიულად დაიწყო ჰომოფობიური კამპანირება, მან ვერცერთი დამატებითი ხმა ვერ მოიპოვა ბოლო სამი-ოთხი წლის განმავლობაში და მეორე, მოგიწოდებთ, რომ ყველა ჰომოსექსუალს, მათ შორის პირადად მეც, მოუხადოთ ბოდიში იმ შეურაცხყოფისთვის, რაც გააჟღერეთ.

ოთარ ზოიძე, ნოტარიუსი - ადამიანს აქვს უფლება გადაწყვეტილება მიიღოს თავისი შინაგანი მოტივაციით, მსოფლმხედველობიდან გამომდინარე. ეს ეხება ყველას, არის ის სახელმწიფო მოხელე თუ კერძო პირი. ბატონმა გიორგი მაისურაძემ თქვა, რომ ბათუმის მერმა თავისი გადაწყვეტილების შინაგან მოტივად დაასახელა რელიგიური მოტივი. რის საფუძველზე ეკრძალება სახელმწიფო მოხელეს გადაწყვეტილება მიიღოს თავისი მსოფლმხედველობის, მათ შორის რელიგიური მსოფლმხედველობის საფუძველზე? აზროვნების და შინაგანი მოტივაციის აკრძალვა წარმოუდგენელია.

გიორგი მაისურაძე - ეს არის ყველაზე საშინელი ტენდენცია. როდესაც როგორც მოხელე, ვასრულებ ჩემს მოვალეობას, უფლება არ მაქვს არ მომწონდეს ვთქვათ ვარდისფერკაბიანი ქალები. ეს აბსურდია.

ოთარ ზოიძე, ნოტარიუსი - ორი თანამედროვე ევროპელი კათოლიკე მონარქის მაგალითს დავასახელებ, ლუქსემბურგის და ბელგიის, როდესაც კათოლიკე ბელგიის მეფემ უარი თქვა ხელი მოეწერა აბორტის დეკრიმინალიზაციის კანონზე და ხელი არ მოაწერა, კონსტიტუციური კრიზისი იყო მთელ ბელგიაში.

მონარქმა ხელი არ მოაწერა პარლამენტის მიერ ყველანაირი პროცედურის დაცვით მიღებულ კანონს და ეს ახსნა თავისი რელიგიური მრწამსით, თქვა, რომ მორწმუნე კათოლიკეა. ლუქსემბურგშიც იგივე მოხდა, ოღონდ ევთანაზიის კანონთან დაკავშირებით. ეს არის სწორედ მსოფლმხედველობრივი დესეკულარიზაცია, რომელსაც აგრესიული სეკულარიზმით ამკვიდრებენ ადამიანები იმისთვის, რომ ადამიანი იყოს გახლეჩილი.

გიორგი მაისურაძე - ნუ ურევთ. თქვენ იურისტი ბრძანდებით. ჩემი შინაგანი მოტივაციით შეიძლება მივესალმო ან არ მივესალმო რაღაცას. მაგრამ როდესაც მერიის თანამშრომელი ვარ და მევალება სანქციის გაცემა, სხვა საკითხია, რომ აქციის ჩატარება ფანტაზია იყო. წარმოიდგინეთ, რომ ბერლინში ტარდება ნეოფაშისტების სანქცირებული დემონსტრაცია. პოლიციას ევალება დემონსტრაციის დაცვა. არა იმიტომ, რომ მათ უყვართ ნეოფაშისტები. თუ არ შეასრულებენ თავიანთ მოვალეობას, წავლენ პოლიციიდან. თუ ჩემთვის მიუღებელია როგორც ებრაელისთვის ნეოფაშისტი დემონსტრანტის დაცვა, მიუხედავად იმისა, რომ კანონი მავალებს, იმ წუთას აღარც ებრაელი ვარ, არც ბერძენი და არც ბარბაროსი. ვარ პოლიციელი და მეტი არაფერი. ეს არის კანონმდებლობის არსი.

ეს არის შეგნებული აღრევა.

ოთარ ზოიძე, ნოტარიუსი - არავითარი შეგნებული აღრევა არ არის. ეს არის სწორედ სეკულარული მსოფლმხედველობის გამოხატულება, როდესაც ადამიანს ეკრძალება ჰქონდეს მთლიანი მსოფლმხედველობა, იყოს ქრისტიანი როგორც სამსახურში, ისე პირად ცხოვრებაში.

ლია თავაძე, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის აივ-შიდსის პროგრამის მრჩეველი - ჩემს საქმიანობას იმიტომ ვაზუსტებ, რომ სენსიტიურ საკითხებზე მიწევს მუშაობა. ჩვენ გვიხდება ადვოკატირება მნიშვნელოვანი ცვლილებებისთვის იმ ადამიანების უფლებების დასაცავად, რომლებიც ხვდებიან აივ-ინფიცირების რისკის ქვეშ. ეს არის საზოგადოების ძალიან მნიშვნელოვანი ნაწილი, რომელიც წნებს განიცდის თუნდაც ისეთი განცხადებების გამო, რომლებიც სამწუხაროდ ამ აუდიტორიაშიც ჟღერდება.

შეკითხვა მაქვს ქალბატონ რუსუდანთან მხოლოდ იმიტომ, რომ მომხსენებელთა შორის მხოლოდ იგია დღეს რელიგიური წრეების წარმომადგენელი. ჩემი შეკითხვა გამოწვეულია იმ ინტრიგით, რაც იყო ქალბატონო რუსუდან, თქვენს გამოსვლაში. დამებადა სამართლიანი ეჭვი, რომ თუნდაც გავხდეთ ძალიან დემოკრატიული სეკულარული სახელმწიფო, ჩვენი კანონებიც ერგებოდეს ამ ყველაფერს, გარემო იყოს უკეთესი იმისთვის, რომ ადამიანის უფლებები დავიცვათ, ამ სიტუაციაშიც კი, ისეთი აზრები წარმოთქვით, რომ დამებადა შეიძლება ძალიან სუბიექტური ეჭვი, რომ არა მარტო მართლმადიდებლური ეკლესიის ისთებლიშმენტს, არამედ სხვა რელიგიების წარმომადგენლებსაც მალე გაუჩნდებათ ცდუნება, რომ ადამიანებს უკარნახონ, ჩანაწერები მოითხოვონ და ახალი შეზღუდვები დააწესონ თავისუფლებაზე.

ნინია კაკაბაძე - კითხვა მაქვს ბატონ ნიკასთან. მაინტერესებს, როდესაც მუშაობდნენ ამ ცვლილებაზე, რას ეფუძნებოდა ეს ცვლილებები, მხოლოდ მათი პარტიის სულისკვეთებას თუ მას წინ უძღოდა კვლევა ან გამოკითხვა, საიდანაც გამოჩნდებოდა, რომ საზოგადოებრივი აზრი ემთხვევა თქვენს სურვილებს.

გოგი გვახარია - 1992 წელს ერთი წელი საფრანგეთში ვცხოვრობდი, სადაც ჩემს ხელმძღვანელს ჩემთან ერთად ჰყავდა ლიტველი სტუდენტი. ეს ადამიანი მეუბნებოდა, რომ ვალდებულია, ყოველ კვირას წავიდეს კათოლიკურ ეკლესიაში და სტიპენდიიდან, რომელსაც ვიღებდით, შეწიროს თანხა კათოლიკურ ეკლესიას. ამან ძალიან გამაკვირვა. ერთხელაც არ წავიდა და როდესაც სტიპენდიის გაგრძელებაზე მიდგა საქმე, ინსტიტუტმა წერილი არ მისცა დახასიათებაზე, იმიტომ რომ ეკლესიიდან მიიღეს წერილი, რომ არ გაეგრძელებინათ მისთვის სტიპენდია, რადგან არ დადის ეკლესიაში, არ არის ჭეშმარიტი კათოლიკე და არ წირავს ფულს ეკლესიას. მას მერე ლიტვა ევროკავშირის წევრი გახდა, ჩვენ კი სულ სხვა მიმართულებით წავედით. მესმის, რაც იგულისხმა ქალბატონმა რუსუდანიმ, მაგრამ ამ აზრში არის საშიშროებაც, ჩემი აზრით, რომ შეიძლება იქამდე მივიდეთ, რაც გითხარით.

ნიკოლოზ ლალიაშვილი - პრეამბულა არის კონსტიტუციის დანარჩენი ტექსტის ერთგვარი კონცენტრატი. ხშირად მარტო პრეამბულის წაკითხვა საკმარისია ხოლმე იმისთვის, რომ იმსჯელო სახელმწიფოზე. სწორედ ამიტომ გადავწყვიტეთ, პრეამბულაში შეგვეტანა ის, რა უკვე წერია კონსტიტუციის მე-9 მუხლში. ის რაც ამ მუხლში წერია, ოდნავი სახეცვლილებით აგვაქვს პრეამბულაში. რატომ გამოიწვია ამან ასეთი აჟიოტაჟი, ჩემთვის გაუგებარია. თუმცა, ამას არანაირი კონკრეტული ცვლილება ჩვენს საზოგადოებაში არ მოჰყვება. ამით უბრალოდ ვადასტურებთ ქრისტიანობის კოლოსალურ როლს ჩვენს “აიდი-ბარათში”. ის რა თქმა უნდა გაამყარებს კონკორდატს და კონსტიტუციურ რანგში აიყვანს იმ გარანტიებს, რომელიც კონკორდატით მიცემული აქვს მართლმადიდებელ ეკლესიას. აქ მხოლოდ მართლმადიდებლობაზე არ არის საუბარი, ჩვენ ქრისტიანულ ტრადიციებზე ვლაპარაკობთ. რასაკვირველია, აქ იგულისხმება მართლმადიდებლობა, რადგან საქართველოს მთელი ისტორია არის ამ ერთი კონკრეტული რელიგიის ბეჭდით აღბეჭდილი.

ნახსენები იყო “დამახინჯებული ქრისტიანობა”, “ქრისტიანობის ინფლაცია”. საერთოდ, როდესაც ლაპარაკია დესეკულარიზაციაზე ან რესაკრალიზაციაზე, ამბობენ ხოლმე, რომ თუკი რელიგია განიდევნა ცენტრიდან პერიფერიაში და ის იბრუნებს თავის ადგილს ცენტრში, არ მოდის ხოლმე იმ ფორმით, რა ფორმითაც განდევნეს. ის აუცილებლად განიცდის მუტაციას. არც საზოგადოება ხვდება მას ისეთი, როგორც განდევნისას იყო. რელიგია ბრუნდება ხოლმე, ბოდრიარის ტერმინია, “სიმუკლარების” სახით, ეს არის რელიგიის რეპრეზენტაცია, რელიგიის ასლი და არა დედანი. მე მგონია, რომ ჩვენ ამასთან არა გვაქვს საქმე იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ დესეკულარიზაცია არ ხდება, რადგან სეკულარიზაცია არც მომხდარა. ბატონმა გოგიმ ძალიან სწორად განმარტა 1937 წლის ლიტანიობასთან დაკავშირებით რატის ნათქვამი, რომ ეს იყო სიკვდილის შიში. თუმცა გეთანხმებით, რომ მოხდა ქრისტიანობის “პაგანიზაცია”, “გაწარმართება”. არის ტერმინი “პაგანიზებული ქრისტიანობა”. გეთანხმებით, ეს არ არის ის ქრისტიანობა, რაც ხალხშია დღეს, რასაც ებრძვის ეკლესია, თუმცა შესაძლოა უფრო მეტი განმარტება იყოს საჭირო იმისათვის, რომ არ უნდა მიიყვანო მამალი და ცხვარი და არ უნდა დაკლა ლამის

ტაძრის ეზოში. მაგრამ ეს თანამდევნი პროცესია იმის, რაც ხდებოდა საბჭოთა პერიოდში. მაგრამ თუ გაძლიერდება და ეს ჩვენი ინიციატივითაც მოხდება, თუ გაძლიერდება ქრისტიანობის როლი და ის ინსტიტუციები, რომლებიც არიან ამ რელიგიის აღმსარებლები და პროპაგანდისტები, მაშინ ცოდნა ამ რელიგიისა გაიზრდება და პაგანიზაციის ელემენტები დაიკლებს.

ძალიან საინტერესოა ამ ინიციატივის გენეალოგია. ეს ყველაფერი ბევრად უფრო ადრე დაიწყო. ეს იყო 2008 წელს, როდესაც დაფუძნდა ქრისტიან-დემოკრატიული მოძრაობა. მაშინ ჩვენი ერთ-ერთი პირველი ინიციატივა იყო ქრისტიანობის, მართლმადიდებლობის გამოცხადება ოფიციალურ რელიგიად, რაც გულისხმობდა მის უპირატეს რელიგიად გამოცხადებას. ეს არ ითვალისწინებდა სამართლებრივი სტატუსის ამაღლებას, უბრალოდ ახდენდა იმის დეკლარირებას, რაც უკვე არის ქვეყანაში. მაშინვე გვქონდა სურვილი, ყოველივე ეს საკანონმდებლო ინიციატივის სახით ჩამოგვეყალიბებინა, მაგრამ ამის ფორმულირება ვერ მოხერხდა იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ ვერ ვნახეთ მხარდაჭერა მართლმადიდებელ ეკლესიასა და საპატრიარქოში.

გოგი გვახარია - რატომ, თქვენი აზრით?

ნიკოლოზ ლალიაშვილი - ვერ გეტყვით. ვფიქრობ, ეკლესიას არ სურდა თემის პოლიტიზაცია. კონკორდატის არსებობის პირობებში იგი კომფორტულად გრძნობს თავს და კიდევ უფრო გაძლიერება საკუთარი როლის მათ არ მოინდომეს. ამიტომ ეს თემა დროებით გადავდეთ, თუმცა, ეს საკითხი აუცილებლად დადგება დღის წესრიგში. ამ ყველაფრის შედეგი იყო კონსტიტუციაზე მუშაობის დაწყება. ჩვენ ჩართულები ვიყავით საკონსტიტუციო კომისიაში და იქ დავაყენეთ მოთხოვნა, რომ პრეამბულაში იმგვარი ჩანაწერი გაკეთებულიყო, რომელსაც ამ ინიციატივით ვითხოვთ. სამწუხაროდ, პარლამენტში არ გვეოფნის ხმები საიმისოდ, რომ დავაყენოთ ეს ინიციატივა. საკონსტიტუციო ინიციატივის დაყენებას ბევრად მეტი ხმა სჭირდება, ვიდრე ჩვენ გვაქვს, ჩვენ კი სულ 7 ხმა გვაქვს. არის მეორე გზაც - ხელმოწერების შეგროვება. 200 ათასი ხელმოწერა უნდა შეგროვდეს იმისთვის, რომ საკითხი დადგეს დღის წესრიგში. ხელმოწერების შეგროვება დაწყებულია. სამწუხაროდ ტექნიკური მიზეზების გამო ვერ ვახერხებთ ამის გაპიარებას, რომ უფრო სწრაფად წარიმართოს ხელმოწერების შეგროვების პროცესი.

რაც შეეხება კვლევებს, NDI-სა და IRI-ის კვლევები, სადაც ლაპარაკია თვითიდენტიფიკაციაზე, ჩვენთვის მნიშვნელოვანი წამახალისებელი იყო. მცირე კვლევები ჩვენც ჩავატარეთ რეგიონებში. ძალიან კარგი იმპულსები წამოვიდა იქიდან და იმედს ვიქონიებთ, რომ 200 ათასზე მეტი ხელმოწერა შეგროვდება.

რაც შეეხება ჰომოსექსუალობის შესახებ გაკეთებულ განცხადებას, სიამოვნებით მოვიხდით ბოდიშს, მაგრამ არ მახსენდება არცერთი შეურაცხმყოფელი განცხადება. ის, რომ ინიციატივა საკანონმდებლო დონეზე გამორიცხავს ქვეყანაში ერთსქესიან ქორწინებას, არა მგონია შეურაცხმყოფელი იყოს. შემთხვევით გითხრათ, რომ ჩვენს პარტიას არცერთი შეურაცხმყოფელი განცხადება ამ თემაზე არ გაუკეთებია. რაც შეეხება სიტყვას „გარყვნილება“, ჩემი პოზიცია ასეთია. რა თქმა უნდა, სავსებით ბუნებრივია, რომ ჰომოსექსუალები ცხოვრობენ ჩვენს საზოგადოებაში და მათი შევიწროება არ უნდა

მიმდინარეობდეს. მაგრამ პირადად ჩემთვის და რამდენიმე ჩემი კოლეგისთვისაც ჰომოსექსუალობა მიუღებელია ინტელექტუალურად. მიუღებელია, როგორც ცოდვა, იმიტომ რომ მორწმუნე მართლმადიდებელი ვარ.

გიორგი მაისურაძე - თქვენს პარტიაში არიან ჰომოსექსუალები?

ნიკოლოზ ლალიაშვილი - არა, ყოველ შემთხვევაში გაცხადებულად არა. ეს ჩემი პოზიციაა და ვერც ამაში ვხედავ რაიმეს შეურაცხმყოფელს. პარტიას აქვს თავისი წესდება, პროგრამა, რომელშიც წერია, რომ ადამიანი არის ქრისტიანი, მართლმადიდებელი. შეიძლება იყოს არაქრისტიანი, გვყავს მუსლიმი წევრებიც. მაგრამ ლაპარაკია ისეთ აღიარებულ კონფესიებზე, სადაც ჰომოსექსუალობა არის ცოდვა ისევე როგორც ქურდობა, მრუშობა, მკვლელობა და ა.შ. ამაში ბოდიშის მოსახდელს ვერაფერს ვხედავ. ქურდობა ცოდვაა და ქურდს არ უნდა ეწყინოს, რატომ თქვი ესო. ჰომოსექსუალს არ უნდა ეწყინოს, რომ ჰომოსექსუალობა ცოდვაა და გარყვნილება. ჩემი აზრით გარყვნილებაა. მრუშობა არ არის კრიმინალი, მაგრამ ცოდვაა, ისევე როგორც ტყუილი. ცოდვა სულ სხვა რამეა და კრიმინალიზაციასთან არ არის კავშირში.

ლია თავაძე - მაინცდამაინც მაშინ გაგახსენდათ ეს ინიციატივა, როდესაც შეავიწროვეს ადამიანები, რომლებსაც თავიანთი იდენტობა უნდოდათ დაეფიქსირებინათ? ამაზე მაინც არ წუხართ, მესმის რომ შეიძლება ბოდიში არ მოიხადოთ.

ნიკოლოზ ლალიაშვილი - ნამდვილად ვწუხვარ, რომ ეს ცვლილებები ცოტა უფრო ადრე არ მოვითხოვეთ. დროში დაემთხვა ეს ორი მოვლენა ერთმანეთს. თუმცა ვერავინ დაგვწამებს, რომ ეს თემა მანამდე არ დომინირებდა ჩვენს ყოველდღიურ გამოსვლებში. ინიცირება ორი დღით ადრე მოხდა, ვიდრე ის მოვლენები, რაც განვითარდა რუსთაველის გამზირზე. თუმცა, გეთანხმებით, განცხადებები მას შემდეგ გაკეთდა. პედალირება ჩვენი ინიციატივის მოხდა პატრიარქის სააღდგომო ეპისტოლეს გამოქვეყნების შემდეგ, რაც ბევრად უსწრებდა დროში გეი-აღლუმის ჩატარებას.

რუსუდან გოცირიძე - შევეცადე მეთქვა, რომ სამოქალაქო კულტურა საქართველოში გაცილებით ჩამორჩება იმ კანონმდებლობას, რომელიც გვაქვს და თუ ავყვებით იმ ფეხისხმას, რომლის დაკვეთასაც საზოგადოება ახდენს, ნაბიჯებს უკან გადავდგამთ. შევეცადე მეთქვა, რომ იმ ქვეყნების მოდელების მიუხედავად, სადაც სახელმწიფო რელიგიები არსებობს და ლეგალურ დონეზე სრულიად განსხვავებული სურათი გვაქვს, ვიდრე საქართველოში, იქ სეკულარიზმის დონე გაცილებით მაღალია, ვიდრე ჩვენს ქვეყანაში. მაგრამ მინდა ვთქვა, რომ ირანელი მუსლიმი არანაირად არ არის გაცილებით მორწმუნე ვიდრე, დანიელი მუსლიმი ან დანიელი ქრისტიანი.

როგორც ჩანს ცოტა ბუნდოვანი გამომივიდა განცხადება ეკლესიასა და საჯარო და პრივატულ სივრცესთან დაკავშირებით. ჩემი ეკლესიის მიდგომა აბსოლუტურად ეთანხმება სეკულარულ პრინციპებს. ბაპტისტური ეკლესია მიჯნავს სახელმწიფოს და რელიგიას და ეს მსოფლიოს ყველა ბაპტისტურ ეკლესიას აერთიანებს, მიუხედავად იმისა, რომ ძალიან ბევრ რამეში შეიძლება განვსხვავდებოდეთ ერთმანეთისაგან. მაგრამ როდესაც ვამბობ, რომ რელიგია არ არის მხოლოდ ადამიანის და ღმერთის ურთიერთობის სივრცე, და რომ ეკლესიას, ზოგადად რელიგიურ ჯგუფს, რადგან ეს არის

თემი, აქვს სოციალური პასუხისმგებლობა იმ ქვეყნის მიმართ, სადაც არიან. ამიტომ მოვიყვანე ტუტუს, კინგის, განდის მაგალითი. ამ ადამიანებმა თქვეს, რომ რელიგია არ არის მხოლოდ მათი ლოცვის სივრცე. და როდესაც ქვეყანაში სოციალურ უსამართლობას აქვს ადგილი, უნდა გამოვიდნენ და ხმა აიმაღლონ მის წინააღმდეგ. შეიძლება სახელმწიფოში არსებულ სხვადასხვა მიდგომებს არ ეთანხმებოდეს ბაპტისტური ეკლესიის მიდგომა, მაგრამ ვიტოვებთ იმის უფლებას, რომ გავაცხადოთ ჩვენი პოზიცია. თუმცა ეს არ იქნება ბრძანება ხალხის მიმართ და ახალი კანონების და აკრძალვების შემოღება, არამედ ვიტოვებთ უფლებას, ჩვენი პოზიცია, კრიტიკული აზრის გამოთქმის უფლება დავიტოვოთ სახელმწიფოს მიმართ. ეს არის იმის აღიარება, რომ რელიგია არ არის მხოლოდ პრივატული, ლოცვის, ღმერთთან ურთიერთობის სივრცე, არამედ არის წინასწარმეტყველური სიტყვა საზოგადოებაში. ამიტომაც არის, რომ რელიგიურ სივრცეებს ძალიან ეშინიათ სიტყვის “სეკულარიზმი”, რადგან ჰქონიათ, რომ ის აკნინებს ეკლესიას.

განდომ თქვა, რომ ეკლესიის და ქრისტიანობის ყველაზე დიდი მტრები არიან თვითონ ქრისტიანები. მიმაჩნია, რომ რაც უფრო მეტად მოვითხოვთ რელიგიის, ეკლესიის და ქრისტიანობის ავტორიტეტის ამაღლებას, სახელმწიფოსთან მის ჩახუტებას, ამით ხელს შევუწყობთ მის დაკნინებას. სეკულარიზმი კი ვერ დააკნინებს ეკლესიას, იმიტომ რომ ეკლესია უნდა იყოს დამოუკიდებელი და უნდა ჰქონდეს ხმამაღალი ხმის უფლება.

გიორგი მაისურაძე - არის თუ არა უკან დახევა კულტურული მოდერნიზაციის, საზოგადოებრივი განვითარების კუთხით. რა თქმა უნდა არის. შეიძლება ითქვას, რომ ის, რაც დღეს ხდება, ამ ტიპის რელიგიურობის ასეთი გააქტიურება, არის სამოქალაქო საზოგადოების, ღირებულებების, კულტურის მარცხი საქართველოში. იმიტომ რომ ამ ტიპის რელიგიურობამ ან რელიგიამ ან ქრისტიანობამ დაიკავა კულტურული სივრცე. იმიტომ რომ ის სივრცე აღმოჩნდა ცარიელი. და ამის გამო ძალიან დიდი რეგრესი განიცადა ქართულმა საზოგადოებამ.

მეც ილიას უნივერსიტეტის თანამშრომელი ვარ და სხვა თანამშრომლებსაც ვხედავ, ბევრისგან მსმენია, მოდის სტუდენტი და ამბობს, “თქვენთან ლექციაზე დასაწრებად ან გამოცდის ჩასაბარებლად მამომ არ მომცა ლოცვა-კურთხევა”. მართალია, ჩემთვის ეს არავის უთქვამს, მაგრამ მე ვიტყვოდი, რომ მაშინ უნდა დატოვო უნივერსიტეტი, არ არის აქ შენთვის ადგილი. რამდენად არის შენთვის მისაღები, იყო დაწესებულებაში, სადაც არიან მასონები, ჰომოსექსუალები და სხვადასხვა ტიპის კაციჭამიები. მაშინ ადექი და შედი სემინარიაში, იქ ყველაფერზე ლოცვა-კურთხევა გექნება. თუ კარგი აქსესუარია ილიას უნივერსიტეტის დიპლომი?

პარტიებისა და ინსტიტუციების მხრიდან კონკურენციაა, ვინ უფრო უკეთესად იტყვის, რომ მართლმადიდებელია. საერთოდ, ვფიქრობ, რომ ეკლესიის ასეთი დიდი როლი იმიტომ კი არ აქვს, რომ ქართველ ერში დიდი გასხვივოსნება მოხდა, არამედ ეს გარკვეული პოლიტიკის შედეგია. უკანასკნელი ო ცი წლის განმავლობაში ყველა ქართული პოლიტიკური პარტია, ყველა ხელისუფლება ცდილობდა გამოეყენებინა, ლეგიტიმაციის ახალი ფორმები შეექმნა. გამსახურდია საკუთარ თავში ითავსებდა მეფისა და მღვდელმსახურის სახეებს და შესაბამისად ეკლესია ჩრდილში იყო, იმიტომ, რომ თვითონ იყო მთავარი მღვდელმსახური. შემდგომ შევარდნაძემ შემოიტანა

სრულიად მანკიერი და თანამედროვეობისათვის შეუთავსებელი ეკლესიაში ინაუგურაციის ტრადიცია, რომელიც სიამოვნებით გააგრძელა სააკაშვილმაც. პოლიტიკოსები იყენებენ ამას ინსტრუმენტად. ამ თვალსაზრისით ძალიან ჭკვიანი აღმოჩნდა ეკლესია და მისი მეთაური და ძალიან დიდი ძალაუფლება მოიპოვა ამ პოლიტიკური თამაშების პირობებში. ეკლესია, რა თქმა უნდა, იყო და იქნება ძალაუფლების და ეკონომიკური სტრუქტურა და ყოველთვის ეცდება, რაც შეიძლება მეტი გავლენა ჰქონდეს. ასეა კათოლიკურ სამყაროშიც, ნაწილობრივ პროტესტანტულშიც და სხვაგანაც. აქ არის გავლენის სფეროების გადანაწილებაზე საუბარი.

რატი ამდლობელი - პოლიტიკური აზრის შეუწყნარებლობა, რელიგიას რომ თავი დავანებოთ, ყველგან იგივეა. შარშანდელი 26 მაისი რომ ავიღოთ, კლასიკური ბართლომეს დამე. პოლიტიკური შეუწყნარებლობა, აზრის შეუწყნარებლობა თავისთავად გულისხმობს საზოგადოებაში არსებულ შეუწყნარებლობას. გადავიტანოთ ეს რელიგიაში, სქესთა შორის შეუწყნარებლობაში და ა.შ. ეს არის ტოტალური შეუწყნარებლობა. ქრისტიანობაზე ნულარაფერს იტყვითო და აღარ ვიტყვი. ქრისტიანული კულტურის დრამა გვაქვს.

21-ე საუკუნის მოაზროვნის მთავარი გამოწვევა შინაგანი გამოწვევაა. ეს არის განსხვავებული ადამიანის დაშვება თუნდა პოლიტიკურ სივრცეში, რელიგიურ სივრცეში, შენგან განსხვავებულის არსებობის დაშვება. ამას პირველი ადგილი უკავია კონსტიტუციის პრეამბულაში და ამას უნდა ეკავოს მთავარი ადგილი კონსტიტუციაში, რომ ვართ განსხვავებულთა ერთობა, მუსლიმები, მართლმადიდებლების, კათოლიკების, ბაპტისტების და ა.შ. და სახელმწიფო ამაზე დგას. ქრისტიანობას და მართლმადიდებლობას, ბუნებრივია აქვს თავისი ისტორიული როლი, მაგრამ თანამედროვე სახელმწიფო ამ განსხვავებულობაზე შენდება. ამას იცავს კანონი და სახელმწიფო. თუ ვერ დაიცავენ, სახელმწიფო არ გვექნება. მაგრამ სამწუხაროდ კანონი ვერ იცავს განსხვავებულს ვერცერთ ეტაპზე. იქნება ეს სპოლიტიკური ნიშნით დევნა, საზოგადოების მხრიდან ზიზღი და ბოღმა რელიგიური ნიშნით განსხვავებულის მიმართ, თუ სექსუალურად განსხვავებული ადამიანების მიმართ აგრესია. ამ ყველაფერს ერთი ძირი და საფუძველი აქვს ჩვენს საზოგადოებაში.

ნიკოლოზ ლალიაშვილი - ბაგრატის ტაძრის თემაზე შეკითხვაზე გავცემ პასუხს. ძალიან საინტერესო მოვლენასთან გვაქვს საქმე. იმიტომ რომ “იუნესკოს” დასკვნით, უამრავი ექსპერტის დასკვნით არ უნდა მომხდარიყო ბაგრატის ტაძრის რესტავრაცია. უნდა მომხდარიყო მისი კონსერვაცია. რესტავრაცია იყო ხელისუფლების იდეა, რომელიც იმ პერიოდში მოიწონა პატრიარქმა. თუმცა, მე ვესწრებოდი პარლამენტის იმ სხდომას, სადაც სააკაშვილმა განაცხადა, რომ მას ედავებიან, რად უნდათ ნანგრევები, თუ შიგ წირვა-ლოცვა არ აღევლინება. თანხვედრა მოხდა საპატრიარქოს და ხელისუფლების პოზიციისა ამასთან დაკავშირებით. განსხვავება ის არის, რომ ხელისუფლება აცდა იმ მაკეტს, რომელიც უნდა გაკეთებულიყო, დაამატეს შიგნით რაღაც ელემენტები, თუ არ ვცდები, ლიფტი, რამაც საპატრიარქოში გაღიზიანება გამოიწვია. ლაპარაკია წმინდა არქიტექტურულ გემოვნებაზე. ვერავინ იტყვის, რომ საქართველო დღეს არის სეკულარულის სახელმწიფო. ყველაფერი პირიქით ხდება. მე რა თქმა უნდა ეს მომწონს, მაგრამ იმის ნაცვლად, რომ ხელისუფლება, მეგლთა დაცვის სამინისტრო წინააღმდეგი იყოს რესტავრაციის, კონსერვაციისკენ უნდა მიდიოდეს, პირიქით ხდება.

კიდევ ერთი საკითხი იყო ამასთან დაკავშირებით, რაც ეხებოდა პაგანიზაციას და არის თუ არა დესეკულარიზაცია, რაც ახლა ხდება. დესეკულარიზაციის ნათელი მაგალითი შეიძლება იყოს სახეცვლილი, ტრანსფორმირებული ეკლესია, რომელიც პერიფერიიდან ცენტრს უბრუნდება. ჩემი აზრით ამიტომაც ვერ ვიტყვით, რომ დესეკულარიზაციას აქვს ადგილი, რადგან პრაქტიკულად ეკლესიის ტრანსფორმირება არ მომხდარა. ის არ დაბრუნებულა პერიფერიიდან ცენტრში, რადგან არასოდეს გადასულა პერიფერიაში. ყოველთვის ცენტრში იყო. საინტერესო მაგალითი მოჰყავთ ხოლმე ახალი მღვდლისა, ანუ როგორი უნდა იყოს მღვდელი დესეკულარიზაციის შედეგად, ტარანტინოს ერთ-ერთი ფილმიდან, როდესაც ის კითხულობს ეზეკიელის 25-ე თავს, შემდეგ ხოცავს ადამიანებს და ამბობენ, რომ ეს არის ახალი ტიპის პასტორი. ჩვენ მაღლობა დმერთს, გვყავს ისეთივე მღვდლები, როგორებიც იყვნენ ქრისტიანობის გარიჟრაჟზე საქართველოში.

და ბოლოს მინდა დავამატო, გიგა ზედანიას აქვს შესანიშნავი სტატია, რომელიც ასე მთავრდება - დღეს საქართველოში სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის ყველაფერი წესრიგშია, აბსოლუტური ჰარმონიაა, პრობლემა სამოქალაქო საზოგადოებასა და ეკლესიას შორის არის და ეს საკითხი თუ მოგვარდა, მერე ყველაფერი კარგად წავა. მეც ასე მგონია.

გოგი გვახარია - პრესაში ბაგრატის ტაძართან დაკავშირებით საუბარია, რომ საპატრიარქოს ავტორიტეტი დაეცა. გარწმუნებთ, რომ დაეცა. ახლა რამდენიც არ უნდა იმახოს საპატრიარქომ, რომ რაღაცას ამბობდა, გვიან იქნება. ყველა ნორმალური ადამიანი კითხულობს, აქამდე სად იყო. მე მაინც მეჩვენება, რომ ხალხის, საზოგადოების მიმართ დამოკიდებულება ისეთია, რომ ის უფრო ბნელი ჰგონიათ, ვიდრე სინამდვილეშია. არც მთლად ასეა საქმე. ბუნებრივი კითხვები დაისვა, მათ შორის ის, სად იყვნენ აქამდე და მომწონს, რომ ეს კითხვა დაისვა. იმიტომ რომ საზოგადოება უკვე რეალურ კითხვებს სვამს.

სომხეთში ვიკითხე ამასწინათ, გამოდიან თუ არა არჩევნების წინ პოლიტიკოსები რელიგიური ლოზუნგებით და გაუკვირდათ. არავინ გამოდის. იქ ეკლესიაზე არავინ ლაპარაკობს არჩევნების წინ. კი, იქ სხვა პრობლემაა, ყარაბაღზე ლაპარაკობენ, გენოციდზე. არჩევნები ახლოვდება ჩვენთან და იმედი მაქვს, რომ გავხდებით უფრო ირონიულები და გავიციან, როდესაც რელიგიით სპეკულაციას დაიწყებენ პოლიტიკოსები. სხვათა შორის ეს ყველაზე ნაკლებად ეხება ქრისტიან-დემოკრატიულ პარტიას, იმიტომ რომ 2008 წლიდან დაიწყო ეს კურსი და ის დღემდე გრძელდება. ამიტომ ყველაზე დიდი პრობლემაა უფრო პოპულარული პარტიებისა, რომლებიც დღეს იწყებენ რელიგიით მანიპულაციას. ეს პირველ რიგში “ნაციონალურ მოძრაობას” ეხება.